

НОВЫ ЧАС

novychas.by

АГУЛЬНАПАЛІТЫЧНАЯ ШТОТЫДНЕВАЯ ГАЗЕТА

Ад Сакартвела
да Залатой Арды
Стар. 9

ISSN 2218-2144

• КУЛЬТУРА • ГРАМАДСТВА • ЭКАНОМІКА
• ЛЮДЗІ • ПАДЗЕІ • ФАКТЫ

4 ХТО І ЧАМУ ПРЫВАТЫЗАВАЎ ПЕРАМОГУ

Улада, якая пазбаўленая вобразаў або праектаў будучыні, асуджаная на павольную дэградацыю

5 ШТО НЕ ТАК З ТАЛЕРАНТНАСЦЮ БЕЛАРУСАЎ?

Паводле даследавання амерыканскіх спецыялістаў узроўню талерантнасці ў розных краінах Еўропы, Беларусь увайшла ў тройку неталерантных дзяржаў

6-7 ДЗІЦЯЧЫМІ ВАЧЫМА – ВАЙНА

10 ЭТНАЛАГІЯ НІНА АБРАМЧЫК

Яна ўвесь час заставалася ў ценю мужа, апісвалася ў святле патрыярхальнай традыцыі, як жонка прэзідэнта Рады БНР у выгнанні Міколы Абрамчыка

Заробак «па 500»: чакаем другога сезону?

Ці будзе працяг «рэаліці-шоў у маштабах краіны»?

Сяргей ПУЛЬША

«Паколькі ты будзеш мець справу не з крмінальнікамі, а з палітыкамі — не вер нікому. Ні адзінаму слову», — такую парадку даваў Майкрафт Холмс свайму брату Шэрлаку. У яе стопрацэнтнай справядлівасці мы цяпер пераканаліся.

Зусім нядаўна журналісты падлічылі, што абяцанням Аляксандра Лукашэнкі зрабіць сярэдні заробак па краіне ў 500 долараў (цяпер 1000 рублёў) споўнілася 10 гадоў. Падавалася б, ён пра гэта казаў неаднаразова, і фраза «па 500» шмат разоў абыгрывалася ў самых розных сітуацыях і варунках. Аднак высвятляецца, што кіраўнік дзяржавы нічога такога не гаварыў, не абяцаў і не думаў.

Міністр эканомікі Уладзімір Зіноўскі ў інтэрв'ю тэлеканалу АНТ 6 мая 2018 года заявіў, што... задачу па давядзенні сярэдняга заробку да 1000 рублёў ніхто не ставіў!

«Я проста вам хачу сказаць, што ніколі любымі шляхамі ні ўрад, ні тым больш прэзідэнт не ставілі такой задачы. На канкрэтных прадпрыемствах павінна ўсё ж прадукцыйнасць працы апыраджаваць рост заробатнай платы, тады атрымаецца добры баланс, тады будзе расці заробатная плата», — прамовіў Зіноўскі.

Зразумела, што неабгрунтаванага росту заробку быць не павінна. Але з Зіноўскім усё ж можна паспрачацца.

Найперш, у тэрміналогіі. «Прадукцыйнасць працы», якая

апыраджавае рост заробку — не паказнік. Мы ўжо бачылі багата прыкладаў, калі тая самая прадукцыйнасць прыводзіла да затаварвання складоў. Зараз важна не толькі стварыць прадукцыю, але і паспяхова яе прадаць. Менавіта з гэтага — з усяго цыклу вытворчасці і продажы — павінен расці заробак. І заробак не толькі вытворцаў, але і менаджараў, што прадаюць.

Тым не менш, са словаў Зіноўскага мы павінны зразумець адно: тое, што нам паказваюць па тэлебачанні, што мы чуюм па радыё і чытаем у афіцыйнай прэсе — суцэльная лухта. Гэта спектакль альбо моднае «рэаліці-шоў», якое ад слова «рэаліці» не перастае быць «шоў». Перад намі разгрываецца нейкая пастаноўка: адны «ставяць задачы ўраду і не толькі ўраду», потым робяцца тытанічныя высілкі, каб пастаўленыя задачы выканаць, а потым аказваецца — ніхто нічога не ставіў і не абяцаў! Гэта быў толькі «сюжэт у сцэнары». Сюжэт, які бачыла, якім захаплялася, якому суперажывала ўся краіна.

Пэўна, серыял «па 500» па ўцягнутасці ў яго насельніцтва адной асобна ўзятай краіны можа параўнацца хіба што з папулярнасцю «Санта-Барбары».

Адзіная хіба — мы неяк не ўсвядомілі, што гэта шоў. Развіццё сюжэту ішло без пазнакі пра мастацкасць ці забаўляльнасць праграмы. Падзеі развіваліся ў выпусках навінаў і афіцыйных паведамленнях уладаў. Можна быць, такая і была задума рэжысёра: каб зрабіць гэтае «рэаліці-шоў» максімальна «рэаліці».

Але любое шоў надакучвае глядачу — і павінна мець фінал. Словы Зіноўскага, падаецца, і ёсць такі фінал. Прычым, фінал няўдалы.

У гледача гэтага шоў з'яўляецца адчуванне, што яго падманулі.

Па-першае, ніхто не папярэдзіў, што гэта ўсё — «пастаноўныя кадры», хоць некаторыя пра гэта і здагадаліся. Па-другое, няма «хэпі-энду», хутчэй, наадварот — вынік супрацьлеглы чаканням. Па-трэцяе — нейкая раптоўнасць завяршэння шоў. Нібыта ў спонсараў і рэкламадаўцаў скончыліся грошы на яго працяг. А мы гэтага працягу чакалі. Бо яшчэ 2 сакавіка прэс-служба кіраўніка дзяржавы паведамляла: слухаючы справаздачу ўрада, Нацбанка, аблвыканкамаў і Мінгарвыканкама аб выніках работы эканомікі краіны за 2017 год, Лукашэнка «запрабаваў на працягу года перасягнуць узровень сярэдняй зарплаты ў краіне ў 1000 рублёў».

Ад усяго пералічанага з'яўляецца пачуццё недаверу. Канешне, гэта можа быць такой «заманухай», якой карыстаюцца стваральнікі замежных экшн-серыялаў. Ці не кожны раз яны абяшчаюць, што пасля заканчэння «гэтага сезону» працягу не будзе, а потым, «па настойлівых патрабаваннях фанатаў»,

Прасцей было б шчыра сказаць: «Мы не ў стане выканаць патрабаванні, якія да нас вылучаюцца»

здымаюць яшчэ адзін сезон, які «дакладна будзе апошнім». І потым яшчэ «апошні сезон». І яшчэ.

Але ж наш урад і нашая ўлада, падаецца, не павінны мець ніякага дачынення да шоў-бізнесу. Небяспека ў тым, што пачуццё недаверу і падманутасці тычыцца асноўных дзяржаўных інстытутаў. Найперш, усіх інстытутаў улады — кіраўніка дзяржавы, які

патрабаваў «па 500», ураду, які патрабаванне не выканаў і ўвогуле яго аспрэчыў, да мясцовых начальнікаў, якія зараз, спасылаючыся на словы Зіноўскага, могуць казаць: «Ніхто вам нічога не абяцаў». Асаблівы недавер узнікае да афіцыйных СМІ, якія раскручвалі гэтую тэму агулам, і да беларускіх навінавых праграм у прыватнасці.

Крыўда ўзмацняецца тым, што народ адчувае: улада — гаспадар свайго слова ў найгоршым варыянце, кшталту «сам слова даў — сам забраў». І тут ужо нічога не спішаш на «аб'ектыўную сітуацыю», «суветны эканамічны крызіс» і «міжнародную абстаноўку». Пасля такога нахабнага завяршэння серыялу апраўданнем наўрад ці хто паверыць.

Прасцей было б шчыра сказаць: «Мы не ў стане выканаць патрабаванні, якія да нас вылучаюцца». І, можа быць, сысці ў адстаўку, вызваліўшы месца тым, хто хаця б мае ўяўленне, як гэта можна зрабіць. Але шчырасць, як паказвае практыка, — не наш метада.

Як ідэолагаў Кобрына напалохала экскурсія

Ігар МЕЛЬНІКАЎ

На мінулым тыдні грамадскі актывіст з Кобрына Алесь Мех прапанаваў мне зрабіць экскурсію, прысвечаную гісторыі баёў Вераснёўскай кампаніі 1939 года на Кобрыншчыне.

Я даўно займаюся гэтай тэмай. У 2016 годзе на дзяржаўным канале АНТ выйшаў фільм «Бітва за Кобрын». Закладнікі сакрэтнага пратакола». Раней было апублікавана шмат артыкулаў. Карацей, тэма для мяне блізкая і зразумелая. Больш за тое, я, маючы педагогічную адукацыю і з'яўляючыся кандыдатам гістарычных навук, люблю працаваць з моладдзю і знаёміць яе з малавядомымі гістарычнымі фактамі. А ў Кобрыне мяне чакала некалькі дзясяткаў навучэнцаў школы №7.

5 траўня ў 10 гадзін раніцы мы з экскурсантамі сабраліся на старых кобрынскіх могілках, побач з пахаваньнямі абаронцаў горада ў верасні 1939 года. Падчас лекцыі-экскурсіі я раскаваў пра польскую дывізію «Кобрын», жаўнеры якой спынілі танкі Гудэрыяна. Дарэчы, сярод абаронцаў было шмат беларусаў і ўраджэнцаў Заходняй Беларусі. Большасць з іх загінула ў тых баях. Гэтыя людзі яшчэ ў верасні 1939-га зрабілі першы крок да Перамогі ў траўні 1945-га.

Таксама я распавёў пра гісторыю капрала Эварыста Зайкоўскага, які мог з'ехаць з Польшчы, але выбраў лёс жаўнера і загінуў 17 верасня 1939 года ў баях за Кобрын. Безумоўна, раскаваў я і пра падзеі «вызвольнага паходу Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь», і пра ахвяраў бальшавікоў.

Сваю экскурсію я ілюстравалі здымкамі з прыватнага архіву, а таксама ўніформай падпаручніка Войска Польскага ўзору 1936 года, у якую я быў апрануты. Дзеці і іх настаўнікі з цікавасцю і захапленнем слухалі факты з гісторыі сваёй зямлі, а таксама рабілі здымкі.

Прайшло ўсяго некалькі дзён — і з Кобрына прыходзіць шакуючая навіна: кіраўніцтва аддзела адукацыі, спорту і турызму Кобрынскага райвыканкама запатрабавала ад настаўнікаў школы №7, якія ўдзельнічалі ў маёй экскурсіі, напісаць тлумачальныя запіскі наконт мерапрыемства. Маўляў, «адбылася нейкая фотасесія, не важна з кім».

Вось так: робіш добрую справу, раскаваеш школьнікам гісторыю іх роднага горада на прафесійным і пры гэтым даступным узроўні, а тут у тваёй дзейнасці ідэолагі і чыноўнікі ўгледжаюць нейкую крамолу, а ахвярамі ўсяго гэтага становяцца звычайныя настаўнікі.

Сітуацыя да болю нагадала тую, што была ў 2014 годзе з выставай «Заходнебеларуская Атлантада 1921–1941 гг.», якую зачынілі з Заслаўі. Тады адміністрацыю Музея-запаведніка таксама замучылі пісаннем тлумачальных, а потым звольнілі.

І экскурсія «Кобрын. Верасень 1939 года», і выстава «Другая сусветная вайна на здымках з архіва Ігара Мельнікава», якая працуе ў мінскай Галерэі TUT. ВУ, прымеркаваныя да свята Дня Перамогі. Важна для маёй сям'і. Майго свята. Але я хачу, каб беларусы ведалі, што Другая сусветная вайна прыйшла на іх зямлю не 22 чэрвеня 1941 года, а 1 верасня 1939 года. І першыя нямецкія бомбы на заходнебеларускія гарады ўпалі менавіта тады, а люфтвафэ навадзілі на Варшаву, Кобрын, Гродна і Брэст... з Мінску. Пра гэта Масква і Берлін дамовіліся яшчэ ў жніўні 1939 года.

І калі мы кажам, што ў Беларусі «ніхто не забыты», то трэба памятаць і гераізм чырвонаармейцаў, якія біліся супраць немцаў у Беларусі ў чэрвені 1941 года, вызвалілі нашу краіну ў 1944 годзе, а таксама беларусаў і прадстаўнікоў іншых нацыйнальнасцей, жаўнераў Войска Польскага, якія казалі Гітлеру «не» яшчэ ў 1939-м.

Начальнік аддзела адукацыі, спорту і турызму Кобрынскага райвыканкама Галіна Радковіч сказала карэспандэнту «Радые Свабода», што настаўнікі павінны патлумачыць, куды хадзілі і з кім сустракаліся.

«У мяне ў загадзе па 7-й школе напісана, што ў дзяцей запланавана «знаёмства з архітэктурай касцёла». А насамрэч адбылася нейкая фотасесія, не важна з кім. У загадзе было адно — а на выхадзе атрымалася іншае. Калі ласка, калі настаўнікі хацелі сустрацца з гісторыкам, даведацца нешта большае, дык укажыце гэта ў мэце экскурсіі. А не потым прыдумляйце. І потым вы выкладаеце фотаздымкі, куды пайшлі нашы вучні. То бок я бачыла загад на наведванне, а гэта выйшла за рамкі. Таму няхай патлумачыць. Нічога страшнага не адбылося», — сказала Галіна Радковіч.

Ён іх не пачуў...

Мікалай ДЗЯДОК

Надзея на «добрага цара» зноў аказалася марнай.

Ужо некалькі тыдняў чытачы незалежных СМІ сочаць за галадоўкай удзельніц «Матчынага руху 328». Больш за дзясятка жанчын з розных гарадоў галадаюць. Хтосьці патрабуе перагляду прысудаў, хтосьці — сустрэчы з генеральным пракурорам, а хтосьці — сустрэчы з Лукашэнкам.

У нейкі момант гэтая гісторыя і метад змагання, абраны жанчынамі, пачалі выклікаць асцярожную надзею: Наталля Качанава прыняла галадоўніц у Адміністрацыі прэзідэнта, а законапраект аб змякчэнні адказнасці спажывецам кантраляваных рэчываў аб'яваюць разгледзець ужо ў студзені. Падавалася, што Лукашэнка даведаецца пра галадоўку — і, суворы да апазіцыянераў і «пятай калоны», пранікнецца праблемамі простых жанчын. Тым больш, што тыя дэманстравалі дыстанцыяваліся ад палітыкі.

Але гэтыя надзеі былі зруйнаваныя на карані. Кіраўнік дзяржавы заявіў аб недапушчальнасці паслаблення адказнасці за распаўсюд наркатыкаў (менавіта за гэта і былі асуджаныя дзеці актывістаў «Матчынага руху 328»), а галадоўніц абвінаваціў у тым, што яны «аказваюць ціск на суд» (можна падумаць, суддзі дрэнна спяць ад таго, што жанчыны забіваюць уласны арганізм), ды сказаў, што гэта «недапушчальна».

«Ён нас не пачуў», — у респачы абурваюцца жанчыны, якія ў гэтым змаганні паставілі на кон сваё здароўе.

Не пачуў... З эмацыянальнага боку хочацца ўсклікнуць: а калі і каго ён «чуў»? Адзінае, што выразна пачуў Лукашэнка, — гэта сігнал аб апалітычнасці і лаяльнасці пратэстоўцаў. Сігнал аб тым, што яны прызнаюць яго ў праве вырашаць лёс іх дзяцей. Галадоўніцы выдатна разумеюць, што ні Канюк, ні Сукала не ў стане вырашыць пытанне аб артыкуле 328 — яно палітычнае, як робіцца палітычным любое пытанне, па якім Лукашэнка выразна акрэсліў сваю пазіцыю.

Вера ў «добрага цара» — гэта тое, аб што адвеку спатыкаліся многія рухі і аб'яднанні людзей, якія спрабавалі дагрукацца да ўлады. Гэта суддзі і пракуроры злыя і бяздушныя — а калі б Лукашэнка ведаў, ён бы гэтага не дапусціў. Гэта Сукала і Канюк хаваюць праўду — а Лукашэнка выправіць усё, як толькі яму давядуць да ведама. І маці ў респачы ідуць у АП як

у апошнюю інстанцыю — за справядлівасцю.

І вось, апынулася, што Лукашэнка якраз усё ведае. І пра жанчын, якія ледзь не губляюць прытомнасць, і пра хлопцаў-дзяўчат, якія ў свае 18 гадоў атрымліваюць па 10–15 гадоў калоніі. І адказ такі, як і заўжды: «узмацніць», «не дапусціць» — і абвінавачванні на адрас незадаволеных.

Але не такія далёкія іншыя прыклады. Увесну 2017-га пачуў? Безумоўна. Бо тысячы людзей, якія ніколі не выходзілі на вуліцы, выйшлі з лозунгам: «Лукашэнка, сыходзь!» — і зразумелі, што лягчэй адмяніць дэкрэт, чым сысці. Калі акцыя «Стоп-Бензін» у 2012-м некалькі разоў перакрывала цэнтральны праспект — пачуў і панізіў цэны на паліва, бо зразумелі — у адваротным выпадку цана для ягонай улады можа апынуцца занадта дарагой.

А жанчын — якія наносзяць шкоду выключна сабе і свайму здароўю — не пачуў. І не пачуе ніколі.

Лайфхакі для намесніка міністра інфармацыі

Таццяна ГУСЕВА, «Салідарнасць»

Экс-кіраўнік прэс-службы Лукашэнкі, а цяпер намеснік міністра інфармацыі Павел Лёгкі закрануў цяжкую для многіх беларускіх журналістаў тэму — закрытасць дзяржаўных органаў.

На пасяджэнні рабочай групы па дапрацоўцы праекта змяненняў у Закон аб СМІ Лёгкі выказаў меркаванне: кіраўнікоў дзяржорганаў трэба вучыць не баяцца стасункаў са СМІ.

«Дзяржорган павінен даваць пісьменную правераную інфармацыю. Калі інфармацыя аказваецца фэйкавай, гэта наносіць шкоду імядму міністэрства ці ведамства, — прыводзіць БелТА словы намесніка міністра інфармацыі. — Тут пытанне, напэўна, не ў заканадаўчым рэгуляванні, а ва ўменні кіраўніка працаваць у сферы грамадскіх сувязяў. Іх

гэтаму трэба вучыць. Многія разлічваюць на прэс-сакратораў, сярод якіх нямала пісьменных людзей. Але часцяком іх імкненне штосьці зрабіць для СМІ сутыкаецца з зачыненасцю пазіцыі кіраўнікоў».

Лёгкі дадаў, што Мінінфарм плануе абмеркаваць тэму арганізацыі адпаведнага курса ў Акадэміі кіравання пры прэзідэнце.

Як бачым, намеснік міністра інфармацыі заклапаціўся праблемай доступу да інфармацыі, з якой ужо больш за два дзясяткі гадоў кожны дзень сутыкаецца беларускія журналісты. «Без каментарыяў!» — самы папулярны адказ чыноўнікаў, якія «не бачаць» журналістаў па тэлефоне і таму кідаюць слухаўку, пачуўшы, што тэлефануе карэспандэнт.

Яшчэ ў 2015 годзе Лукашэнка раскрытыкаваў чыноўнікаў, якія не хочуць мець зносіны з журналістамі, прыкрываючыся ўнутранымі інструкцыямі: «І наогул, трэба выпрацаваць практыку: калі міністр або службовая асоба беспадстаўна адмаўляюцца размаўляць з журналістам — гэта не міністр і не службовая асоба. Выганяць трэба! Дзясятка выгнаць — і

праблема знікне», — заявіў кіраўнік дзяржавы і прапанаваў узяць пытанне на кантроль.

З тых часоў вы чулі хоць пра адзін выпадак, каб міністра выгналі за тое, што ён інтэрв'ю не даваў?

І вось праз тры гады пасля гэтых слоў Міністэрства інфармацыі прапанаўвае арганізаваць спецкурс для чыноўнікаў «Як не баяцца мець зносіны з журналістамі». Вучыць іх будуць у Акадэміі кіравання пры прэзідэнце. За бюджэтны кошт — гэта значыць, за нашы з вамі грошы. Мала ім, што мы ўжо трымаем армію ідэолагаў і супрацоўнікаў дзяржаўных СМІ, якія датуюцца з бюджэту.

Ёсць просты спосаб экааноміць дзяржаўныя сродкі і навучыць чыноўнікаў размаўляць з журналістамі. І для гэтага не трэба вынаходзіць ровар і адпраўляць дзяржслужачых на спецкурсы.

Рэцэпт просты: падзел галінаў улады і сумленныя выбары, у тым ліку органаў мясцовага самакіравання. Чыноўнік, якога абраў народ, наўрад ці адмовіцца размаўляць з журналістам, таму што разумее — інакш ён пазбавіцца пасады.

ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

«Стабільнасць» патрабуе ахвяраў?

Сяргей САЛАЎЕЎ

Падаецца, што якраз для шматлікіх выходных нам прыбераглі некаторыя не вельмі вясёлыя навіны. Маўляў, людзі ў такія дні ўсё роўна навінаў не чытаюць, таму лепей хай яны застануцца па-за ўвагай. Можа быць, гэта і слушна.

Адна з іх — МУС вынесла на грамадскае абмеркаванне праект змяненняў у Закон «Аб дарожным руху». З заўважных наваццяў — тое, што да 2020 года вырашана адмовіцца ад савецкіх бестэрміновых вадзіцельскіх пасведчанняў і прызнаць іх несапраўднымі. Гэта значыць, кіроўцам, у якіх такія пасведчанні захаваліся, трэба будзе іх мяняць. На якіх умовах — пакуль не паведамляецца.

Праектам прадугледжана налічэнне штрафных балаў кіроўцам, якія парушаюць ПДР. Сутнасць простая: набраў за каляндарны год пэўную колькасць балаў нават за «лёгка» правапарушэнні — пазбавішся праваў на паўгода. У 1 бал ацанілі парушэнні, штраф

за якія не перавышае трох базавых велічынь (напрыклад, няпройдзены тэхаляд, стаянка ў неналежным месцы і іншае), а таксама тыя, за якія высылаюць «лісты шчасця» (хуткасць і паркоўка). 2 балы налічаць за парушэнні, штраф за якія не перавышае пяці базавых велічынь (напрыклад, праезд на чырвонае святло або парушэнне патрабаванняў знакаў і разметкі). 3 балы вы атрымаеце за парушэнні, штраф за якія не перавышае дзесяці базавых велічыняў (гэта перавышэнне хуткасці на 30 і больш км/г і інш.).

4 балы налічаць за парушэнні, штраф за якія больш за дзесяць базавых велічыняў і пазбаўленне праваў (вадзэнне ў нецвярозым стане, выезд на сустрэчную, няпропуск хуткай і іншыя грубыя парушэнні).

Цікава, што «штрафныя балы» не змяняюць адказнасць за самі парушэнні — штрафы і пазбаўленне праваў. То бок, у выніку ў аўтамацараў можа скласціся тая сітуацыя, якая забароненая беларускім заканадаўствам, але, тым не менш, сустракаецца вельмі часта. Гэта калі чалавек двойчы нясе адказнасць за адно і тое ж правапарушэнне.

Невясёлая навіна прыйшла і з банкаўскага сектару. Беларусы становяцца ўсё больш закрэдытаванымі: нягледзячы на тое, што нядаўна Нацбанк прыняў інструкцыю, якая абмяжоўвае выдачу крэдытаў насельніцтву. Як піша select.by, запазычанасць па крэдытах, выдадзеных беларускімі камерцыйнымі банкамі (без уліку Банка развіцця) эканоміцы ў беларускіх рублях, у сакавіку 2018 года павялічылася на 232,5 мільёна рублёў (1,2% у параўнанні з лютым) і дасягнула 19 мільёнаў 710 тысяч 800 рублёў. Гэта амаль у 3 разы вышэй за сакавік 2017 года. Пры гэтым запазычанасць па крэдытах у замежнай валюце засталася прыкладна на ўзроўні мінулага года і складала 75,5 мільёна долараў.

Але мы не былі б аптымістамі, калі б не шукалі ў гэтай сітуацыі нешта добрае. Справа ў тым, што асноўны ўнёсак у павялічэнне валютнай запазычанасці зрабілі так званыя «нябанкаўскія крэдытна-фінансавыя арганізацыі». Іх доўг банкам вырас у параўнанні з лютым на 43 мільёны долараў (6,2%) і дасягнуў 740,2 мільёна долараў. Запазычанасць гэтых арганізацый у беларускіх рублях павялічылася на 8,9 мільёна рублёў (6,2%) — да 164,9 мільёна рублёў.

Дэ-факта гэта азначае, што фінансавая пісьменнасць насельніцтва ўзрасла. Мала хто вядзеца на аб'явы кшталту «грошы да заробку» з нібыта малымі, а насамрэч рабаўніцкімі працэнтамі. Беларусы пачалі пазычаць грошы цывілізавана — у банках. Гэта адлюстроўвае нават той непрыемны факт, што асноўная рублёвая запазычанасць банкам — ад фізічных асоб. Іх запазычанасць у беларускіх рублях па спажывецкіх крэдытах павялічылася ў сакавіку на 93,3 мільёна рублёў (2,9%) і дасягнула 3 268,1 мільёна рублёў.

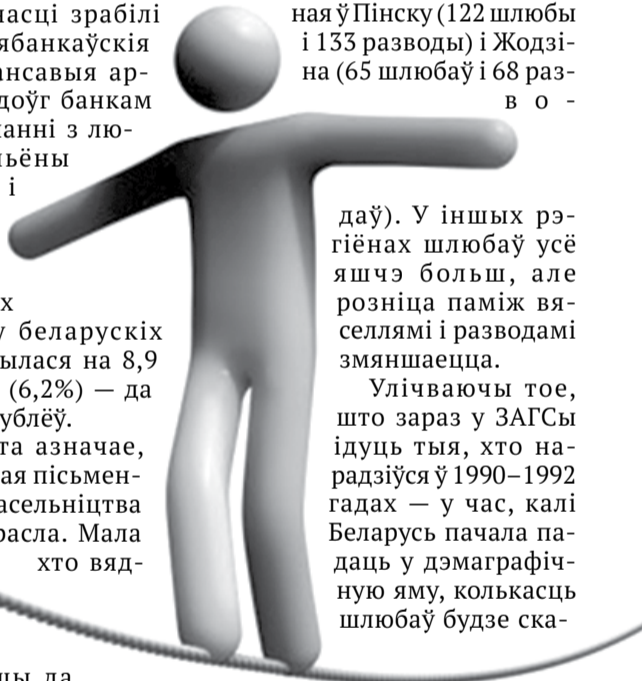
Калі казаць пра фінансы, то адносным поспехам могуць пахваліцца нашы фіскальныя органы. Так званы «Падатак на Google», які пачаў працаваць напачатку года, прынёс краіне ў I квартале 3,1 мільёна рублёў. Падатак на дададзеную вартасць за электронныя паслугі выплацілі 34 замежныя арганізацыі, якія аказваюць паслугі ў электроннай форме фізічным асобам у Беларусі. Спіс такіх кампаній, сярод якіх Google, Amazon, Apple, Netflix, LinkedIn, Booking.com, Uber,

апублікаваны на сайце МПЗ у электронным сэрвісе «е-ПДВ».

Такі поспех, падаецца, абумоўлены тым, што падаткавікі не спяшаюцца абдзіраць замежных гігантаў. Калі раскінуць паўтара мільёны долараў на 34 кампаніі, атрымаецца, што кожная з іх заплаціла ў сярэднім каля 44 тысяч долараў. Пагадзіцеся, для Google, Amazon, Apple і Uber такія «выдаткі» нават не заўважныя. Але нітка да ніткі — беднаму сарочка.

Аднак падаткі чамусьці ніяк не ўплываюць на штодзённае жыццё беларусаў. Сумная навіна прыйшла з Віцебску. Гэты абласны цэнтр стаў першым, дзе колькасць разводаў перавысіла колькасць узятых шлюбаў. За першыя месяцы года там было зарэгістравана 378 шлюбаў і 435 разводаў. Год таму за такія самы перыяд сітуацыя была амаль адваротная — 436 шлюбаў і 354 разводы.

З буйных гарадоў падобная дыспропорцыя зафіксаваная ў Пінску (122 шлюбы і 133 разводы) і Жодзіна (65 шлюбаў і 68 раз-

даў). У іншых рэгіёнах шлюбаў усё яшчэ больш, але розніца паміж вяселлямі і разводамі змяншаецца.

Улічваючы тое, што зараз у ЗАГСы ідуць тыя, хто нарадзіўся ў 1990–1992 гадах — у час, калі Беларусь пачала падаць у дэмаграфічную яму, колькасць шлюбаў будзе ска-

рачацца. Найбольшая колькасць шлюбаў распадаецца праз два гады пасля вяселля. Гэта значыць, што разводзяцца тыя, хто нарадзіўся яшчэ да пачатку дэмаграфічнай ямы. Такім чынам, сумная статыстыка будзе павялічвацца: колькасць разводаў будзе расці, а тых, хто збіраецца пабрацца шлюбам, проста натуральным чынам бракуе.

Ну і цікавую навіну падкінуў афіцыйны партал sb.by. Незвычайна скончылася для пяцікласнікаў адной з мінскіх школаў экскурсія на вядомы шклезавод «Нёман» у Бярозаўцы. На заканчэнне экскурсіі кожнаму дзіцяці падарылі «набор шклянак 35 г для халодных напояў». На памяць. Па дарозе дадому дзеці ў аўтобусе распакавалі падарункі, разлівалі ў іх колу, чокаліся і выпівалі.

Пра якое здароўе нацыі і шлюбы мы можам казаць, калі ў нас пяцікласнікі ўжо «чокаюцца і выпіваюць»?

ФІГУРЫ ТЫДНЯ

Святаслаў Барановіч

Усё ж такі беларусы — вельмі салідарныя і ўдзячныя людзі. Вязня, які бараніў анархістаў ад свавольства міліцыянтаў у цывільным, не пакідаюць сам-насам.

Грамадою сабрана 1000 долараў для яго і сям'і, паведаміў на сваёй старонцы ў фэйсбуку грамадскі актывіст Андрэй Стрыжак. Раней грамадзяне перадавалі грошы сям'і Барановічаў — маці і сястры — наўпрост. Цяпер быў арганізаваны збор сродкаў праз фэйсбук.

«Учора перадаў суму сястры Святаслава Наталлі, — піша Стрыжак. — Распавядала пра тое, што лісты Святаславу прыходзяць у такой колькасці, што ён нават просіць дапамогі ў апрацоўцы карэспандэнцыі ў сукамернікаў. Грошы, якія перавялі наўпрост на яго рахунак у калоніі, на шчасце, дайшлі (першапачаткова былі нейкія замінаў з прыёмам пераводаў). Захоўвае прысутнасць духу і працягвае абскарджанне прысуду. У Святаслава цяпер выдатны адвакат, і я ведаю, што ўсё, што можна зрабіць у рамках беларускай сістэмы, ён зробіць».

Наталля перадае словы вялікай удзячнасці кожнаму, хто адгукнуўся на заклік аб дапамозе. Сям'я не пакідае Святаслава ў бядзе, пастаянна з ім на сувязі, наколькі гэта магчыма ў калоніі.

Нагадаем, Барановіч быў асуджаны за тое, што абараняў ад затрыманняў удзельнікаў «Марша недармаедаў» год таму. Ён некалькі разоў ударыў амапаўца ў цывільным — бо не ідэнтыфікаваў яго як супрацоўніка МУС.

Дэйв Льюіс

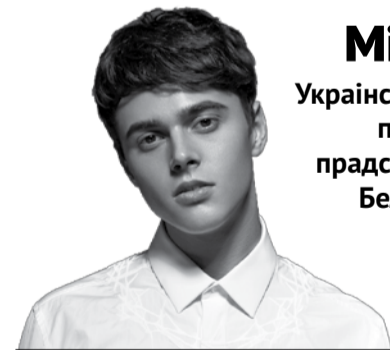
Галоўны трэнер зборнай Беларусі па хакеі, канадскі спецыяліст, пакінуў пасаду пасля трох разгромных паразяў яго падапечных на старце Чэмпіянату свету па хакеі.

«Пасля няўдалага старту на чэмпіянаце свету, а таксама з улікам сітуацыі, у якой апынулася зборная Беларусі па хакеі з шайбай, Федэрацыя хакея Беларусі і галоўны трэнер зборнай Дэйв Льюіс прынялі сумеснае рашэнне пра тое, што ўзначаліць зборную Беларусі павінен іншы спецыяліст. Дэйв Льюіс лічыць, што змены ў трэнерскім штабе могуць надаць камандзе неабходны імпульс для паляпшэння гульні, таму пакідае размяшчэнне зборнай. ФХБ дзякуе Дэйву Льюісу за сумесную працу», — гаворыцца ў паведамленні Федэрацыі хакея Беларусі.

Варта зазначыць, што Льюіс сышоў не адзін — услед за ім лагер зборнай пакінуў яшчэ адзін трэнер — легендарны беларускі брамнік Андрэй Мезін. Сам Мезін свой учынак пакуль не каментуе, «каб нікому не нашкодзіць», і зазначае, што ён ужо «не ў трэнерскім штабе».

Да канца чэмпіянату свету па хакеі з шайбай выконваць абавязкі галоўнага тренера зборнай Беларусі па хакеі будзе Сяргей Пушкоў. Беларусь прайграла Швецыі (5:0), Францыі (6:2) і Расіі (6:0).

Мікіта Аляксееў

Украінскі спявак пад сцэнічным псеўданімам Alekseev, які прадстаўляў на «Еўрабачанні» Беларусь, не трапіў у фінал музычнага конкурсу.

Па выніках галасавання ў першым паўфінале «Еўрабачання-2018» Беларусь з песняй «Forever» украінскага спевака Alekseev не трапіла ў фінал, які адбудзецца 12 мая ў Лісабоне. Пераможцамі першага паўфіналу сталі Аўстрыя, Эстонія, Кіпр, Літва, Ізраіль, Чэхія, Балгарыя, Албанія, Фінляндыя, Ірландыя.

За час удзелу Беларусі ў «Еўрабачанні» краіну на конкурсе ўпершыню прадстаўляў іншаземец. Песня Аляксеева «Forever» 17 лютага перамагла ў фінале нацыянальнага адбору.

Раней беларускія ўдзельнікі адбору патрабавалі дыскваліфікаваць Мікіту Аляксеева, кажучы, што яго песня парушае правілы конкурсу, бо была прадстаўленая задоўга да адбору. У камандзе спевака такія абвінавачванні адпрэчвалі.

Беларусь удзельнічае ў «Еўрабачанні» з 2004 года. У фінале прадстаўнікі выходзілі ў 2007 (Дзмітрый Калдун), 2010 (гурт «3+2»), 2013 (Алёна Ланская), 2014 (Тэа) і 2017 гадах (NaviBand). Лепшым стаў вынік Дзмітрыя Калдуна — шостае месца.

а | Азбука паліталогіі

Сяргей НІКАЛЮК

Сяргей НІКАЛЮК

Праблема будучыні — гэта не праблема цаны на нафту, а праблема нацыянальнай ідэнтычнасці.

Гэты тэкст быў напісаны 4 траўня, г.зн. да пачатку афіцыйных мерапрыемстваў, прысвечаных святкаванню «нашай Перамогі». Цэнтральным элементам святкавання, напэўна, мусіў стаць выступ адзінага палітыка (АП) — такая традыцыя. Аднак і не слухаўшы прамову, можна меркаваць, што мы пачуем гэтым разам. Думаю, прагучыць прыкладна тое ж, што ў мінулым, пазамінулым і ва ўсіх папярэдніх выступах па гэтых жа лёсавызначальных для беларусаў нагодах.

Годны адказ атрымаюць тыя, хто «зробіць спробы перапісаць гісторыю, забраць у нашага народа Вялікую Перамогу». А такіх ва ўмовах росту міжнароднай напружанасці і ідэі сусветнага панавання, што адраджаецца чарговым разам, з кожным днём становіцца ўсё больш. Яны растуць — ну зусім як грыбы пасля дажджу.

Свой шанец быць згаданай ёсць і ў так званай «пятай калоні», прадстаўнікі якой спяць і бачаць, як бы чарговым разам арганізаваць нешта «з мэтай дэстабілізацыі абстаноўкі ўнутры краіны». На постсавецкай прасторы ва ўсіх **«так называемых»** сёння святы. Але радуюцца яны дарэмна. У Беларусі ніколі не будзе так, як у Арменіі, бо ёсць каму забяспечваць бяспеку дзяржавы, падтрымаць стабільнасць.

Зрабіць даклад няма каму

На думку мастацтвазнаўцы Алега Генісарэцкага, антонімам здрады з'яўляецца не вернасць, а самазванства — г.зн. агучванне прэтэнзій на валоданне чым-небудзь ці ўспадкаванне чаго-небудзь. Як гэта рэалізуецца на практыцы, нам рэгулярна дэманструе АП. У рэдкім выступе на тэму «нашай Перамогі» не гучыць безапеляцыйная заява: «Мы — нашчадкі вашай Перамогі».

Мы — гэта хто? Усе беларусы ці толькі тыя, што здольныя аб'ядноўвацца пад стрэхамі канструктыўных арганізацый грамадзянскай супольнасці (ветэранскіх, прафсаюзных, моладзевых, жаночых і да т.п.)? Тут міжволі прыгадваюцца не названыя ў Канстытуцыі Усебеларускія народныя сходзі, якія прымаюць рашэнні, абавязковыя для дзяржаўных органаў. Яны сапраўды ўсебеларускія? Калі так, дык чаму ў 2006 годзе

Хто і чаму прыватызаваў Перамогу

афіцыйна зарэгістраваны кандыдат у прэзідэнты Аляксандр Казулін быў збіты людзьмі без апазнавальных знакаў пры спробе прыняць удзел ва ўсе-народным веча? Чаму сабраныя больш за 100 тысяч подпісаў не паслужылі яму пропускам на гэтую вакханалію прамога народаўладдзя?

Згодна з канстытуцыйным рэферэндумам 1996 года, святкаванне Дня Незалежнасці Беларусі было перанесена на 3 ліпеня — дзень вызвалення Мінска ад гітлераўскіх захопнікаў. Галасавалі беларусы дружна. Не без дапамогі абноўленага ЦВК яўка падскочыла на 20 працэнтных пунктаў у параўнанні з рэферэндумам 1995 года (з 64,8% да 84,1%).

Галасуючы за перагляд мінулага, беларусы трымалі ў розуме будучыню. Але пабудова будучыні патрабуе намаганняў — у тым ліку творчых. Тыя, хто ў Беларусі вось ужо чвэрць стагоддзя занятыя будаўніцтвам «дзяржавы для народа», сваю здольнасць да творчасці не дэманструюць. Не выключана, што па прычыне асабістай сціпласці.

Для таго, каб пераканацца ў справядлівасці высновы наконт творчай імпатэнцыі, дастаткова звярнуцца да пасажаў Паслання-2018, прысвечанага будаўніцтву беларускай АЭС.

Працы на Астравецкай пляцоўцы пачаліся ў 2011 годзе. У 2019-м павінен быць запушчаны першы рэактар. Падстаў для сур'ёзных хваляванняў быццам бы няма, калі б не адно «але». Ні адзін «з сотні навукоўцаў, тысячы спецыялістаў у сістэме Мінэнерга і Мінбудархітэктуры» да гэтага часу не знайшоў магчымасці зрабіць уцямны для

АП даклад, «як станцыя будзе ўбудаваная ў эканоміку краіны». На коне 10 мільярдаў долараў грошай падаткаплацельшчыкаў, а дакладаць няма каму!

Ну як тут не пагадзіцца з дырэктарам «Лявада-цэнтра» Львом Гудковым, што «ўлада, якая пазбаўленая вобразаў або праектаў будучыні, асуджаная на павольную дэградацыю, і мусіць несці вялікія выдаткі на тое, каб трымаць пад кантролем незадаволенасць і сацыяльны пратэст, што будуць нарастаць».

Культура не бывае нічыя

Наконт хуткасці дэградацыі беларускай улады я б з мэтрам расійскай сацыялогіі паспрачаўся. Што ж да выдаткаў на стрымліванне пратэстаў — тут за прыкладам далёка хадзіць не трэба: 3 мая на нарадзе па вырашэнні актуальных пытанняў сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі АП запатрабаваў «літаральна паспець атрымаць максімум выгады з кан'юнктуры, якая склалася, і захаваць апераджальную дынаміку ва ўсіх сферах».

Цяпер знешнеэканамічныя ўмовы спрыяльныя. Нафта даражэе. Даходы бюджэту растуць. У гэтай сувязі АП нагадаў аматарам аказаваць дзяржаўную падтрымку прадпрыемствам (ураду) і скарачаць дзяржаўны доўг (фінансістам), што «бюджэт служыць мэтам сацыяльнай палітыкі. Падаткі павінны максімальна вяртацца ў грамадства праз медыцыну, адукацыю, заработную плату бюджэтнікам, падтрымку найбольш уразлівых слаёў насельніцтва».

У год пятах прэзідэнцкіх выбараў (2015) рэальныя грашовыя даходы беларусаў скара-

ціліся на 6%. Пры гэтым мітусні з нагоды сацыяльнай палітыкі на вяршыні ўладнай «вертыкалі» зафіксавана не было. Але часы мяняюцца, пра што, дарэчы, пастаянна нагадвае АП. І таму няма нічога дзіўнага ў тым, што ўплыў падзей у Арменіі на палітыку (адмова ад рэферэндуму), а цяпер — і на сацыяльна-эканамічную сферу з кожным днём выяўляецца ўсё больш выразна. З улікам жа ўзроўню адкрытасці працэсаў выпрацоўкі палітычных рашэнняў у Беларусі неабходна памятаць, што назіральнікам у нас даступная толькі вяршыня айсберга.

Цэны на нафту валацільныя (ад англ. «volatility» — «зменлівасць»). Але праблема будучыні — гэта не праблема цэнаў на нафту і газ, не праблема эканомікі. «Гэта перш за ўсё, — тлумачыў культуралаг Андрэй Пеліпенка, — праблема этна-культурнай ідэнтычнасці: таго сэнсавага комплексу, які складае аснову існавання грамадства».

Культура не бывае нічыя. Выдатна сказана! Шкада, што не мною, таму працягну цытаванне: «Дыялог культур — гэта не сімфонія «агульначалавечых каштоўнасцяў», якіх ніколі не існавала, а ўзаемадзеянне спецыфічнасцяў. Часам гарманічнае, але часцей — канфліктнае, і гэта цалкам нармальна».

Аднак для эфектыўнага ўдзелу ва ўзаемадзеянні спецыфічнасцяў неабходна, як мінімум, вызначыцца з уласнай спецыфічнасцю, інакш атрымаецца, як у вядомай прымаўцы пра рыбку...

АП, які пачынае адлік беларускай дзяржаўнасці ад «нашай Перамогі», тым самым адмаўля-

еца ад тысячагадовай гістарычнай пераемнасці. Але, на шчасце, ёсць беларусы, што не асацьююць сябе з праўладнай большасцю і яе кумірам. І такіх у рэспубліцы-партызанцы не менш за 30%! Праблем з усведамленнем сваёй прыналежнасці да Еўропы яны не адчуваюць.

Подзвіг без трагедыі

Сярод падзей XX стагоддзя, якімі ганарацца беларусы, Перамога па-за канкурэнцыяй. У якасці прадмета гонару яна ўдвая апырэджае здабыццё дзяржаўнай незалежнасці і не пакідае ніякіх шанцаў Кастрычніцкай рэвалюцыі — 78%, 40% і 5% адпаведна (НІСЭПД, сакавік 2013 года).

За такой сацыялогіяй нескладана разгледзець вушы яшчэ дасавецкай прапаганды. «Дарагі Леанід Ільіч», які змяніў Хрушчова на пасадзе генеральнага сакратара ЦК КПСС у выніку крамлёўскай змовы, адчуваў відавочны дэфіцыт легітымнасці. Перамога ў вайне яго гарманічна запоўніла. З аналагічнай праблемай на постсавецкай прасторы сутыкаюцца і многія незмяняльныя лідары. Таму кола прапаганды круціцца сёння не толькі ў сілу інерцыі, але і ў выніку пастаяннага падсілкоўвання ўсімі відамі рэсурсаў з боку дзяржаў.

Дзяржаўныя міфы, зрэшты, як і любыя міфы, працуюць на спрашчэнне. Без гэтага яны не могуць прэтэндаваць на папулярнасць. Таму няма нічога дзіўнага ў тым, што ў грамадскай свядомасці застаецца пераважна трыумфальны бок вайны, а трыумф не пакідае месца для разумення, для працы над памылкамі.

«Вайна з драмы такім чынам ператвараецца ў бясконцае свята, яе сэнс затуманьваецца рытуаламі, парадамі і салютамі. Атрымліваецца трыумф без смутку. Эмоцыі без думкі. Подзвіг без трагедыі». Гэтую цытату я запасычыў з дакладу Свабоднага гістарычнага таварыства «Якое мінулае патрэбна будучыні Расіі» (2017). А якое мінулае трэба будучыні Беларусі?

Калі рабіць высновы паводле выступаў АП, дык за мінулае можна быць спакойным, таму што «мы нікому не дазволім фальсіфікаваць гісторыю Вялікай Айчыннай. Мы трапятліва і беражліва ставімся да яе...»

Залатыя словы. Але як яны рэалізуюцца на практыцы? У год 70-годдзя Перамогі толькі 41% беларусаў чулі пра існаванне сакрэтных пратаколаў да Пакту Молагатава — Рыбентропа і верылі ў іх, 15% — чулі, але думалі, што гэта фальшыўка, а 44% — пра гэта не ведалі і не здолелі нічога адказаць.

Усё правільна. «Перамога — гэта святое! І дакранацца да яе можна толькі чыстымі рукамі і з чыстай душой» (АП). Але калі так пойдзе і далей, то хутка беларусы будуць адмаўляцца верыць, што на шосты дзень вайны немцы занялі Мінск. Для асабліва дапытлівых растлумачу, што разліковы тэмп маршу (маршу, а не наступу!) пяхотнай дывізіі — 20 кіламетраў на дзень, а адлегласць ад Мінска да Брэста складае больш за 350 кіламетраў.

«Навошта вы дапамагаеце прастытуткам?», альбо Што не так з талерантнасцю беларусаў?

Дзіяна СЕРАДЗЮК

Ці сапраўды беларусы — талерантная нацыя? Што мы разумеем пад талерантнасцю: цярпімасць, прыняцце, а можа, раўнадушша? Ці павінна быць мяжа ў талерантнасці і дзе яна мусіць праходзіць?

Над гэтымі пытаннямі падчас панельнай дыскусіі, арганізаванай Цэнтрам новых ідэй, разважалі праваабаронца Наста Лойка, экспертка ў галіне гендарнай роўнасці і абароны правоў жанчын Ірына Альхоўка ды грамадскі актывіст, кіраўнік Лідскага міжраённага грамадскага аб'яднання «Рэспубліканская асацыяцыя інвалідаў-вазочнікаў» Аляксандр Аўдзевіч.

Талерантны — не значыць абьякавы

Не так даўно інтэрнэт-супольнасць Беларусі абуралася тым, што ў Гомелі суседзі не дазваляюць жыхару з інваліднасцю ўсталяваць у пад'ездзе пад'ёмнік, каб можна было на вазку трапіць на вуліцу. Але здзіўленне перастае быць такім моцным, калі ўзгадаць вынікі апублікаванага паўгода таму даследавання амерыканскіх спецыялістаў узроўню талерантнасці ў розных краінах Еўропы, паводле якога Беларусь увайшла ў тройку неталерантных дзяржаў. Краіну ўтвараюць яе грамадзяне — значыць, асноўная праблема ў нас саміх.

— Усе мы ў чымсьці неталерантныя. Але калі паназіраць за дзецьмі, яны вельмі часта не адозніваюць людзей па знешніх прыкметах. Таму больш натуральна — быць талерантнымі, — лічыць Наста Лойка. — Але ў нейкі момант з'яўляюцца стэрэатыпы, і пасля гэта ўвасабляецца ў адкрытыя формы дыскрымінацыі. Я бачу дзве прычыны неталерантнасці: сацыяльна-культурныя і псіхалагічныя. Калі пакапацца, выяўляецца, што вельмі шмат рэчаў нам навязваецца звонку, — гаворыць праваабаронца.

Свет вельмі мабільны, мы ўсе кудысьці перасоўваемся. Нам трэба ўмець камунікаваць, і талерантнасць — добры спосаб рабіць гэта спакойна і прадуктыўна, упэўнена праваабаронца.

Злева направа: Ірына Альхоўка, Наста Лойка, Аляксандр Аўдзевіч

Фота аўтара

Яшчэ адна ўдзельніца дыскусіі Ірына Альхоўка нагадвае, што талерантнасць — зусім не значыць адсутнасць свайго пункту гледжання.

— Мы можам быць талерантнымі да людзей, якія адрозніваюцца ад нас, але і можам указваць ім на іх памылкі — гэта ўсё можа ўжывацца разам, — кажа яна.

У той жа час, па яе словах, талерантнасць часта блытаюць з раўнадушшам: маўляў, мне ўсё роўна — значыць, я талерантны. Аднак гэта няслушная інтэрпрэтацыя талерантнасці. Аляксандр Аўдзевіч вызначыў яе як цярпімасць, уменне прымаць новае і дапамагаць там, дзе гэта неабходна.

Раскоша быць сабой

У Беларусі, у тым ліку дзякуючы сродкам дзяржаўнай прапаганды, талерантнасць пераўтварылася ў нацыянальную рысу. Часткова гэта звязана з тым, што доўгі час нашы продкі мірна ўжываліся разам у мультикультурнай, шматрэлігійнай і полінацыянальнай краіне. Аднак і без скажэння і падмены паняццяў таксама не абышлося.

— Пад беларускай талерантнасцю разумеецца штосьці падобнае на гасціннасць — існуе і такі стэрэатып. Але калі мы будзем параўноўваць з іншымі народамі, то гэты стэрэатып можа распадацца, — гаворыць Наста Лойка.

На думку Ірыны Альхоўкі, «беларусы — гэта тыя, хто ўвесь час церпіць».

— Та-

лерантнасць беларусаў для мяне — ва ўменні цярпець. Але ўсе розныя: для кагосьці гэта сінонім недыскрымінацыі, а для кагосьці — абьякавасці. Талерантным складана быць у закрытым, іерархічным грамадстве, дзе многія рашэнні прымаюцца з пазіцыі сілы. Калі мы расцем у культуры, дзе ўсіх параўноўваюць (пачынаючы з дзіцячага садка і школы), то гэта не спрыяе талерантнасці і самадастатковасці, мы заўжды хочам быць на кагосьці падобнымі. Быць самім ці самай сабой і ганарыцца гэтым — вельмі цяжка.

«Калі вы не з'едзеце, мы будзем пісаць скаргі»

Агулам досвед удзельнікаў дыскусіі паказвае, што беларусы неталерантныя. Наста Лойка з'яўляецца сузаснавальніцай арганізацыі «Human Constanta», якая займаецца праблемай бежанцаў з Чачні, што не могуць выехаць у Еўропу і вымушаны заставацца ў Брэсце. Па яе словах, вельмі ўражае, як звычайныя мінакі рэагуюць на чачэнцаў. Калі чачэнскія дзеці праўляюць звычайныя для свайго ўзросту паводзіны — плёска-

юцца вадой з фантана ці падыходзяць панюхаць кветкі — гэта выклікае асаблівую ўвагу берасцейцаў. Больш за тое, арганізацыя вымушана была змяніць офіс, які размяшчаўся ў

жылым будынку з шэрагам іншых устаноў.

— Нас запрасілі на сход жылцоў, дзе казалі, што баяцца за сваіх дзяцей, баяцца жанчын у хустках, хаця не змаглі прывесці ніводнага прыкладу канфліктаў з гэтымі людзьмі. І нам казалі, што калі вы не з'едзеце, мы будзем пісаць скаргі на што заўгодна. Скаргаў так і не паступіла, але мы ўсё адно мусілі з'ехаць праз агульную неспрыяльную атмасферу.

Падобныя прыклады прыводзіць і Ірына Альхоўка. Паводле яе словаў, беларусы неталерантныя, асабліва ў адносінах да жанчын, што пацярпелі ад гвалту.

— На нас пісалі скаргі, што мы прапагандуем няправільныя каштоўнасці, хаця мы проста абараняем правы жанчын. Часта сутыкаешся не з адсутнасцю талерантнасці, а з нядобрасумленным выкананнем людзьмі сваіх абавязкаў. Нам задавалі пытанне: «Навошта дапамагаць жанчынам, якія сталі ахвярамі гвалту, калі яны самі выбралі такое жыццё?» Прычым гэта казалі і супрацоўнікі праваахоўных органаў. Таксама, калі дапамагалі жанчынам, якія пацярпелі ад гандлю людзьмі, мы доўга чулі пытанне: «Навошта вы працуеце з прастытуткамі?» У нас існуе меркаванне, што калі жанчына не захоча быць згвалтаванай, яна не будзе дапамагалі жанчынам, якія пацярпелі ад гандлю людзьмі, мы доўга чулі пытанне: «Навошта вы працуеце з прастытуткамі?» У нас існуе меркаванне, што калі жанчына не захоча быць згвалтаванай, яна не будзе дапамагалі жанчынам, якія пацярпелі ад гандлю людзьмі, мы доўга чулі пытанне: «Навошта вы працуеце з прастытуткамі?»

У адносінах да людзей з інваліднасцю беларусы таксама не заўжды талерантныя.

— Сёння я наведаў мінскі аквапарк, і было складана

дамовіцца, каб мне дазволілі спусціцца з горкі, — распавядае Аляксандр Аўдзевіч. — Абмежаванняў не было ніякіх, але ўсе думалі, што калі я на вазку, гэта небяспечна. Мне давялося сустрэцца ледзь не з кіраўніком аквапарка, але насамрэч вырашыць праблему аказалася проста. Ва ўсіх ёсць свае клішэ, што «адразу не», але на пытанне: «Чаму? Ці спрабавалі вы самі?» — адказ: «Ну гэта ж відавочна!»

Адзін з самых эфектыўных спосабаў лепш зразумець іншага — асабістая камунікацыя, перакананы эксперты. Нават калі ў вас не сходзіцца нейкія меркаванні і погляды, гэты момант вельмі збліжае.

— Калі вы не можаце нешта прыняць, я б параіла працаваць над сабой і шукаць адказы ў сабе, — дадае Наста Лойка.

Мы вельмі замкнёныя ў сабе і мыслім па сабе, і калі мы перастанем замыкацца, «мускул талерантнасці» пачне працаваць. Трэба быць адкрытымі і не ўспрымаць свет як пагрозу, раіць Ірына Альхоўка.

— Талерантнасці, як і эмпатыі, можна навучыцца, калі падыходзіць да гэтага свядома. Але гэта нараджаецца з пачуцця несправядлівасці.

І ўсё ж ёсць з'явы, калі не трэба быць талерантнымі. Напрыклад, калі людзі прапагандуюць варожасць, то іх трэба спыніць. Не варта цярпець і мовы варожасці ды распальвання канфліктаў. Мяжа талерантнасці можа быць там, дзе пачынаецца актыўны заклік да знішчэння, сышліся на думцы ўдзельнікі дыскусіі.

Малюнак
www.smt.kgmtu.ru

Другую зіму з 1940 на 1941 год мы з маці зімавалі без бацькі, але ўжо ўтраіх. У мяне з'явіўся брацік Лёня, а з ім, як у старэйшага, і клопат-абавязак: пакуль маці аглядалася па гаспадарцы, — гойдаць яго ў калысцы. Болей не было ў маці на каго абAPERціся

кавага: «Даўным-даўно, калі не было яшчэ ні неба, ні зямлі, а людзі калы білі і па плоце хадзілі...» «Як гэта не было ні неба, ні зямлі? — недаўмявалася мне. — Хіба яны не вечныя?» «Нішто не вечнае», — казаў бацька і пераставаў хітравата ўсміхацца. З палону ён вярнуўся чакана-нечакана. Толькі за два месяцы да выбуху новай вайны. Была раніца. Мы з маці якраз снедалі, калі наш Нэрусь, неяк нязвычайна яўкнуўшы пад акном, стрымга-лоў кінуўся на Букарава. Што духу паімчаў насустрач мужчыну з чамаданам у руцэ і праз момант ужо кідаўся на яго без лаю. Казаў бацька, што нават патрапіў ліз-нуць яго колькі разоў у твар. Як было не пазнаць нам таго, каго без мала два гады чакалі.

Не паспеў бацька дома агледзецца, як прыйшла павестка з ваенкамата — наказвалі неадкладна з'явіцца ў Смаргоні з канём і калясьмі. Атрымаў нарад вазіць каменне на пабудову аэрадрома. Новая ўлада загаспадарыла дынамічна. Некаму прырэзала панскай ды асідніцкай зямлі. Тут жа адразу клікала сялян у калектыўную гаспадарку, невядомую на заходнебеларускіх землях з часоў цара Гароха: абшчыннае землекарыстанне на тутэйшых абшарах адышло ў нябыт яшчэ з сярэдзіны XVI стагоддзя, часоў аграрнай рэформы Жыгімонта Аўгуста. Мужчыны з зімы 1940 года былі кінуты на высечку і тралёўку завільіскіх лясоў. Праз Залескую станцыю ішлі і ішлі эшалоны з чырвонаармейцамі і вайскавай тэхнікай, танкамі. Усё дзесяць у адзін бок, на Захад.

Нядоўга давалося бацьку вазіць каменне на аэрадромную будоўлю. Зноў загрымела, і на гэты раз мацней, чым калі. У нядзелю нехта прынёс аскабалак цёмна-срабрыстага металу, структурай падобнага да кары старой саны. Быў гэта асколак бомбы, што скінулі немцы на нашу маленькую станцыю. На шчасце, нядбала меціліся, прамакнуліся. На гасцінцах ноч і дзень грукацела, шумела. Залесе наша і блізкае ад яго Вётхавалыжаць паміж двух гасцінцаў: старога, які праставаў са Смаргоняў да Заскавічаў, Маладзечна і далей на Маскву, і навейшага, без абсады, што ішоў паўднёвей нас праз Паніззе, Сівіцу, Беніцу і зліваўся ў адзін шлях у Маладзечне. Немцы паказаліся ў нас няскора. З вайскоўцаў давалося бачыць перш-наперш чырвонаармейцаў, толькі не ў баявым шыку, як пры эшалонах, што нядоўга ішлі на Захад. Бацька прыводзіў іх цягнуенчы ў хату, уладкоўваў нанач у тым застаронку гумна, дзе яшчэ заставалася крыху леташняй саломы. Раніца яны

Дзіцячымі вачыма — ВАЙНА

Арсень ЛІС

Дзіцячае ўспрыманне свету, жыцця — лінейнае. Для пяці-сямігадовага хлапчаныці зыход Польшчы, прыход Саветаў, пачатак вялікай вайны — проста пачарговая змена падзей, жывыя абразкі часу, памятныя і знікомыя ўражанні.

Зіма 1940 года запамнілася не столькі вялікімі маразамі (яны такія сягалі сарака градусаў, стралялі вуглы будовы, старыя дрэвы), як снежнымі заносамі. Вуліца раптам узвысілася вялізнымі гурбамі — пайшла вышэй платоў. Бачу і праз гады, як маці ў чорна-зялёным вазку на ветры, ледзь упраўляючыся з канём, кіруецца па той уздыбленай сняжніне ў дарогу. Выпраўлялася вырабіць патрэбныя паперы, каб паехаць у горад Роўна. Бацька на той час яшчэ не вярнуўся з польска-нямецкай вайны. Затабарыўся дзесь пад Роўна ў лагера для ваеннапалонных. Напісаў, што яму там ніштавата: заняты вялікай работай — будуець шашу, вырабляе норму, кормяць няблага. Адно кепска — даймае смутак па доме. На тую вестку без адкладу маці сабралася ў няблізкую дарогу. Пазней калі-нікالی з Украіну штосьці прыгадвалася

ўслых. На перасадках пасажыры бралі цягнік штурмам. Кожны раз прыходзіла ўзрушэнне, як сесці. Але шчасліва яе, у цяжку на сёмым месяцы, натоўп літаральна ўносіў у вагон. Міналі палескія станцыі, з дзяўчатамі на пероне, апранутымі ў вышываныя строі, абутымі ў лапцікі, з чырвонаармейцамі пад ручку. На адной са станцый у чаканні чарговага цягніка раз праняў да слёз пачуты з рэпрадуктара раманс «Выхожу один я на дарогу...»

Шчаслівае душэўнае ўзрушэнне словам, мелодыяй на ўсё жыццё — бывае такое. Уражвала яшчэ паведамленне з рэпрадуктара, выклікала подзіў, недаўменне. Дыктар бойка расказваў пра гераічную працу будаўнікоў, якія на саракаградусным марозе ўзводзілі высотныя будынкi. «Як чалавек вытрымлівае там, на рыштаваннях, на гэтакім сіверы?» — думала, пыталася ў сябе. У пачакальні на станцыі Сарны сталага веку мужчына-чарнаус казаў суседу, але голасна, каб пачулася і далей: «Нас ужо, чалавеча, усадзілі ў мяшок, засталася толькі завязаць...» Гаварылі пра вывазы.

Там, пад Роўна, жончыны адведзіны былі нечаканасцю. Здалося, бацька аж спалохаўся, убачыўшы яе ля лагернай брамы. У асобым стане, апранутая ў добрае зімовае паліто, набытае ў знаёмага смаргонскага крамара, побач з хударлявым, гарбаносым лагерным адміністратарам, яна выглядала досыць самавіта. Не сказаць, што змізарнелым

лагернікам убачыла яна і свайго Сяргея. Быў не ў вайсковых абносках, як дзе хто, а ў цывільным сціплым картовым касцюмчыку. Нібыта на вольным пасяленні, хоць лагерныя будынкi бачна абходзіла наўкол высакаватага драцянага агароджа. Гаварыць міжсобку ім ніхто не перашкаджаў. Муж пахваліўся, што выбіваецца ва ўдарнікі. Толькі часам неяк нязвычайна трымаў правую руку. Прызнаўся, што ахваціў яе: тачкі са жвірам пад насціл для цвёрдага пакрыцця дарогі — цяжкія.

Калі пасля лютых маразоў 1940 года наступіла вясна, наша сядзіба апынулася ў нязвычайным атачэнні. Вымерз без мала ўвесь вялікі стары дзедаў сад. Засталося толькі тры летнія яблыні на прыгуменні. Яны былі мясцовага заводу і аказаліся больш устойлівымі перад маразамі. Непадалёк ад хаты старая груша, што звычайна кожную вясну апраналася ў белы вэлом суквеццяў, цяпер на фоне сіняга неба тоўстымі мёртвымі сукамі нагадвала распяцце. Несамавіта глядзеліся таўшчэзныя камлі старадрэвін-вішань ды іх высунутыя далёка ў прасцяг голыя чорныя сукі-галіны. А так добра было ўлетку, хоць і з цяжкасцю ўзраўшыся на іх, смакаваць цёмна-чырвоныя сакавітыя ягадзіны.

Другую зіму з 1940 на 1941 год мы з маці зімавалі без бацькі, але ўжо ўтраіх. У мяне з'явіўся малодшы брацік Лёня, а з ім, як

у старэйшага, і клопат-абавязак: пакуль маці аглядалася па гаспадарцы, — гойдаць яго ў калысцы. Болей не было ў маці на каго абAPERціся. Бабуля мая Прузына ў самае перадзім'е, вялікія маразы 1940 года, адышла ў іншы свет. Толькі праз гады, пазнаўшы жыццё, я мог расшыфраваць незразумелы мне тады яе ўзды: «Няма нічога ўсцешнага». Не было пры яе адыходзе ў вечнасць ніводнага з яе траіх сыноў. Два старэйшыя, хоць і адкрылася ў верасні 1939 года мяжа, як сышлі ў Расію, так і не азваліся. Не было з польска-нямецкай вайны і наймалодшага, яе Сярожкі. Праўда, аказаўся з лагера лістом — дзякаваць Богу жывы.

Я чакаў бацьку. Здаралася, як паглядзець з аддалі часу, дык і смешна. Узбраўшыся на заснежаную страху падпаветкі, я ўглядаўся ў паўднёва-заходнім напрамку, за рэчку. Ведаў, што недзе там, далёка, — бацька. Нават спрабаваў гукаць у той бок на захад сонца. З бацькам было мне надзейна, пэўна. Ён браў мяне ўсюды, дзе толькі было можна, з сабою. Калі схлынала паводка, і рыба пасля нерасту ў вярхоўях вярталася ў Вяллю, мы з ім разам выбіралі з бучоў серабрыстых плотак ды цёмна-зялёных з га-лоў, вастрасных шчупакоў. Цэлая асалода было ехаць, седзячы за яго спінай высока на возе з сенам, везучы з зарэчнай сенажаці духмяны водар высушанай травы ў адрыну. Ці калі ён, як я потым тое сцяміў, хітравай, расказваючы мне казкі, пачынаючы з загад-

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

ГРУЗИЯ. Жарсці па кандомах

У Грузіі скончылася незвычайная барацьба супраць прыхільнікаў і праціўнікаў прэзерватываў, якія выпускала адна з мясцовых фірмаў. Пачалася яна прыкладна два месяцы таму, калі ў продажы з'явіліся прэзерватывы вытворчасці адной грузінскай кампаніі. На пакунках прадукцыі можна ўбачыць розныя малюнкi, да прыкладу, манумент Маці Грузіі, выявы святой царыцы Тамары, дзяржаўных дзеячаў, палітыкаў. Там таксама былі надрукаваныя афарызмы з Шата Руставелі ды нецэнзурныя грузінскія прымаўкі. Такі маркетынг абурыў клерыкалаў, якія пачалі розныя акцыі за забарону вырабаў №2, бо палічылі іх здэкам з гісторыі і рэлігіі. Аднак у кандомаў знайшліся і прыхільнікі. Партыя «Дэмакратычная ініцыятыва» назвала пераслед вытворцаў прэзерватываў абмежаваннем свабоды слова і думкі, а таксама парушэннем Канстытуцыі. Акрамя таго, гэтыя прэзерватывы можна было набыць толькі праз інтэрнэт. Аднак у выніку супрацьстаянне скончылася на карысць ахоўнікаў маралі. Суд пастанаваў аштрафаваць дырэктара прадпрыемства, што вырабляла скандальныя сродкі кантрацэпцыі.

Паводле грузінскай прэсы

ВЯЛІКАБРЫТАНІЯ. Уладу — палякам?

У Вялікабрытаніі 3 мая прайшлі мясцовыя выбары, удзельнікамі якіх ўпершыню сталі кандыдаты ад партыі «Duma Polska». Яна была зарэгістраваная ў лютым гэтага года. Асноўныя прычыны стварэння партыі брытанскіх палякаў на яе сайце гучаць наступным чынам: «Палякі фактычна з'яўляюцца самай буйной нацыянальнай меншасцю ў Лондане, але да гэтага часу не маюць сваіх прадстаўнікоў у мясцовых органах. Таму надышоў час, каб змяніць гэта. Палякам Брытаніі важна, як будучы працягвацца далейшыя перамовы наконт нашага статусу пасля выхаду Вялікабрытаніі з Еўрапейскага саюза». У прынцыпе, «Duma Polska» — гэта асабісты праект экстравагантнага бізнесоўца Яна Жылінскага, які раней ён ужо балатаваўся на пасаду мэра Лондана, заняўшы ў выніку перадапошняе месца. Не асабліва паспяховым аказаўся і бенефіс яго партыі. Ні адзін з 14 кандыдатаў ад праекту Жылінскага не трапіў у мясцовыя саветы. Зрэшты, этнічныя палякі ўдзельнічалі ў выбарах і па-за шэрагам структураў «Duma Polska». Усяго з 16 тысяч кандыдатаў такіх было 118. Па выніках галасавання 14 этнічных палякаў усё ж здолелі атрымаць дэпутацкія мандаты.

Паводле польскай прэсы

РАСІЯ. Калі ў татараў з'явілася дзяржаўнасць?

Прэзідэнт Расійскай Федэрацыі Уладзімір Пуцін падпісаў указ «Аб святкаванні 100-годдзя абвяшчэння Рэспублікі Татарстан» у 2020 годзе. Нагадаем, што 7 мая 1920 года была выдадзена пастанова Саўнаркама РСФСР аб стварэнні татарскай аўтаноміі. Аднак такая дата не спадабалася шматлікім татарскім актывістам. На іх думку, татарская нацыя мае тысячагадовы вопыт дзяржаўнага будаўніцтва, і перш за ўсё Казанскага ханства (1438–1552). Аднак гэтая ідэя не падабаецца ліберальным нацыяналістам, якія прапануюць адзначаць юбілей 29 лістапада, калі ў 1917-м быў выдадзены ўказ парламента цюрка-татараў (Мілі Меджліса) аб стварэнні штата Ідэль-Урал. Аднак і тут ёсць праблемы. Штат Ідэль-Урал (у 1918 годзе перайменаваны ў Ідэль-Уральскую Рэспубліку) быў, па сутнасці, не нацыянальнай (гэта значыць — не татарскай нацыянальнай) рэспублікай, а шматнацыянальнай аўтаноміяй народаў Паволжжа і Уралу. Існуе ў гэтых дэбатах і трэцяя пазіцыя. Яе адзін з вядучых увагу на тое, што ў рэальнасці ў Татарстане не вядзецца ніякай падрыхтоўчай работы да святкавання стагоддзя аўтаномнай рэспублікі, нават абвешчана ў 1920-м годзе.

Паводле расійскай прэсы

ФРАНЦЫЯ. Пагроза малярыі

Добрая навіна для тых, у каго няма грошай адпачываць на французскай Рыўеры — найбольш шыкоўных пляжах Еўропы. Там у гэтым годзе будзе яўна не да адпачынку. Улады Францыі папярэдзілі пра пагрозу смяротных эпідэміяў. Гаворка пра вірус Зіка і ліхаманку Дэнге, якія пераносяць так званыя «тыгровыя камары» або, кажучы па-навуковаму, Aedes Albopictus. Менавіта такія камары зараз з'явіліся на поўдні Францыі і актыўна акупаюць усю краіну. Іх прысутнасць зафіксавалі ў траціне французскіх дэпартаментуў, і нават у адным з прыгарадаў Парыжу. Пакуль няма інфармацыі, што гэтыя камары пераносяць па Францыі смяротныя хваробы, аднак, як кажуць медыкі, ад іх усяго можна чакаць. Справа ў тым, што не так даўно ліхаманку Дэнге знайшлі на востраве Рэюньён — у французскім заморскім дэпартаменце ў Індыйскім акіяне. Праз камунікацыі з Рэюньёнам хвароба можа ў любы час трапіць у метраполію.

Паводле французскай прэсы

Плюс салахаманія ўсяго свету

Алег НОВІКАЎ

Дзякуючы фантастычнай гульні егіпецкага футбаліста Махамеда Салаха свет ахапіла салахаманія, якая можа мець і значныя сацыяльна-культурныя наступствы.

У лютым гэтага года Егіпет «абіраў» прэзідэнта. Слова «абіраў» узятае ў двукоссі, паколькі пераможца быў вядомы загадзя. Абдул-Фатах Ас-Сісі — аўтарытарны кіраўнік дзяржавы — атрымаў элегантную перамогу, узяўшы 98 працэнтаў. Аднак выбарчая гонка на берагах Ніла мала цікавіла сусветную супольнасць не толькі праз яе штучны характар. Слова «Егіпет» апошнім часам выклікае асацыяцыі выключна з Махамедам Салахам — гульцом англійскага клуба «Ліверпуль», які творыць на полі сапраўдныя цуды.

На працягу гэтага сезона ён забіў ужо 43 галы ў 49 гульнях. Дзякуючы галам Салаха «Ліверпуль» прарваўся ў фінал Лігі Чэмпіёнаў, дзе будзе змагацца за галоўны трафей еўрапейскага клубнага футболу. Два галы Салаха ў вырашальнай гульні забяспечылі выхад зборнай Егіпта на Чэмпіянат свету ў Расіі. Махамеду ўжо далі тытул лепшага футбаліста англійскай футбольнай лігі ў гэтым сезоне, лепшага арабскага футбаліста, лепшага футбаліста Афрыкі. Лічыцца, што Залаты мяч — прыз лепшага футбаліста Еўропы — таксама амаль у яго кішэні.

Аматары футбола проста шалеюць ад фінтоў і галоў 25-гадовага Салаха. Лепшым індыйка-татарам тут, напэўна, з'яўляецца попыт на сувенірныя футболкі — копіі тых, якія носяць гульцы на полі. Упершыню за апошняю дэкаду назіраецца скарачэнне попыту на футболкі такіх папулярных футбалістаў, як партугальца Ранальда або аргенцінца Месі. Іх нішу сёння заняў Салах.

Натуральна, усе рэкорды салахаманія пабіла на радзіме куміра. Практычна ў кожнай егіпецкай кавярні вісіць постэр з выявай Махамеда. Графіці са спартовым кумірам упрыгожваюць шматлікія гарадскія муры. Яго вобраз актыўна эксплуатаюць рэкламныя канторы. Калі верыць газеце «Egyp Today», ледзь не на кожным другім білбордзе ў Егіпце сёння выяўлены Салах, які нешта рэкламуе — ад цукерак да банкаўскіх крэдытаў. Мястэчка, дзе нарадзіўся спартсмен, стала турыстычным аб'ектам. Мясцовыя ахвотна распаўсюджаюць пілігрымае пра тое, як у дзяцінстве Махамед кожны дзень дзве гадзіны (у тым ліку пешшу) дабіраўся да

фота www.sport-express.ru

Каіра, дзе гуляў за свой першы ў кар'еры клуб.

Аўтарытэт футбаліста ў Егіпце такі каласальны, што яго называюць «новай егіпецкай пірамідай», «новым фараонам» і нават «прэзідэнтам Махамедам». Праўда, пакуль сам Салах у палітыку намагаецца не лезці. Ён актыўна працуе ў сферы філантропіі і прапаганды здаровага ладу жыцця. Трэба сказаць, што дасягненні і тут фантастычныя. Прыкладам служыць гісторыя з кампаніяй супраць наркатыкаў, якую публічна падтрымаў спартсмен. Пасля гэтага колькасць наркаманаў, якія звярнуліся па дапамогу, каб пазбавіцца ад кепскай звычкі, вырасла на 400 працэнтаў.

Папулярнасць футбаліста, напэўна, трохі турбуе ўладу Егіп-

та, дзе гуляў за свой першы ў кар'еры клуб. Аўтарытэт футбаліста ў Егіпце такі каласальны, што яго называюць «новай егіпецкай пірамідай», «новым фараонам» і нават «прэзідэнтам Махамедам». Праўда, пакуль сам Салах у палітыку намагаецца не лезці. Ён актыўна працуе ў сферы філантропіі і прапаганды здаровага ладу жыцця. Трэба сказаць, што дасягненні і тут фантастычныя. Прыкладам служыць гісторыя з кампаніяй супраць наркатыкаў, якую публічна падтрымаў спартсмен. Пасля гэтага колькасць наркаманаў, якія звярнуліся па дапамогу, каб пазбавіцца ад кепскай звычкі, вырасла на 400 працэнтаў.

Папулярнасць футбаліста, напэўна, трохі турбуе ўладу Егіп-

Брытанская правая «Daily Mail» б'е у званы — усё больш і больш дзяцей у Еўропе, забіўшы гол, спрабуюць паўтарыць пераможны жэст егіпецкага футбаліста: кінутца на калені і зрабіць выгляд, што моляцца Алаху

та. Незалежнае выданне «New Arab» сцвярджае, што на згаданых лютаўскіх выбарах каля 7 працэнтаў выбаршчыкаў (гэта прыкладна 2,6 мільёна чалавек) напісалі ў бюлетэнях прозвішча «Салах». Тыя бюлетэні пасля прызналі сапсанымі. Акрамя таго, у Каіры ўсе ведаюць пра лёс Джорджа Веа — футбаліста з Ліберыі, які зрабіў імя ў Еўропе, каб пасля вярнуцца на радзіму і ў снежні мінулага года быць абраным прэзідэнтам. Менавіта поспехі на футбольным полі зрабілі з Веа найбольш папулярнага чалавека на радзіме.

Аднак, гледзячы па ўсім, пакуль егіпецкія ўлады бачаць больш карысці ў салахаманіі.

Прагрэсіўная прэса ўсур'ез спадзяецца, што Салах зробіць Еўропу больш талерантнай да мусульман. «Яго (Салаха) вера і яе публічныя праявы зрабілі яго постацю істотнай сацыяльнай і культурнай значнасці. У той жа час урад паралельна намагаецца стварыць «варожае асяроддзе» для нелегальных імігрантаў», — піша «New York Times». Спадзяюцца на тое, што Салах паспрыяе талерантнасці еўрапейцаў да мусульман у цэнтры Еўропы. Там кажуць, што кожны год колькасць атак на мусульман у Еўропе вырастае на 40 працэнтаў.

А вось кансерватыўная фракцыя еўрапейскага грамадства ў жаху ад моды на Салаха. Брытанская правая «Daily Mail» б'е у званы — усё больш і больш дзяцей у Еўропе, забіўшы гол, спрабуюць паўтарыць жэст егіпецкага футбаліста: кінутца на калені і зрабіць выгляд, што моляцца Алаху. Натуральна, хапае на гэты конт і жартаў. Так, фанаты «Ліверпуля» прадумалі куплет: «Калі Салах заб'е яшчэ адзін гол, у таксама стану мусульманінам».

Ці ператварыцца салахаманія ў сапраўдны чыннік, які здольны ламаць старыя нормы і ствараць новыя ўстаноўкі, шмат у чым залежыць ад гульні Салаха на Чэмпіянаце свету ў Расіі. Аднак і цяпер Махамед Салах — гэта феномен у спорце.

Фота www.iz.ru

Ад Сакартвела да Залатой Арды

Алег НОВІКАЎ

Назва Грузіі па-літоўску ад 4 мая гучыць як «Сакартвела» — так самі грузіны цяпер называюць сваю краіну. Але Грузія — не адзіная постсавецкая дзяржава, дзе жадаюць адмовіцца ад назвы, што замацавалася ў часы Расійскай імперыі ці СССР.

Логічна будзе пачаць з самой Літвы. Праўда, тут пакуль паўстала дыскусія выключна пра змену англамоўнай назвы краіны — з Lithuania на Lituania. Лабістамі зменаў выступаюць эканамісты, якія кажуць, што цяперашняя назва краіны з'яўляецца цяжкай для неангламоўных людзей. Часам іншаземцы не могуць нават вымавіць назву дзяржавы. Гэта дрэнна адбіваецца на пазнавальнасці краіны ў свеце. У якасці прыкладу ўзгадваюць Эстонію, якая яшчэ ў 1921-м перайшла з Esthonia на Estonia.

Калі ў Літве ўсё пакуль на ўзроўні дэбатаў экспертаў, то ва Украіне пытанне рэбрэндынгу краіны абмяркоўваецца ў самых высокіх эшалонах улады. Часцей за ўсё прапануецца дадаць да назвы Украіны слова «Русь». Ідэя таксама не новая. Тэзіс пра існаванне тысяч гадоў таму дзяржавы «Русь-Украіна» належыць вядомаму гісторыку Міхаілу Грушэўскаму, піянеру ўкраінскай дзяржаўнасці. З пачаткам канфлікту з Расіяй пра канцэпты Грушэўскага зноў узгадалі. Лічыцца, што новая назва падкрэсліць гістарычную незалежнасць ад Расіі, якую, у сваю чаргу, прапануваецца называць «Масковіяй». У 2016-м справа дайшла да канкрэтнага законапраекту, які, аднак, не дапусцілі да абмеркавання. Магчыма, дэпутатаў збянтэжыў пункт пра тое, што пасля прыняцця закону слова «Расія» на ўкраінскай тэрыторыі павінна было пазначаць Украіну.

Наступная краіна, дзе кажуць пра новую назву, — Малдова. У Малдове гучаць заклікі далучыць да назвы краіны да-

датак «Бесарабія». Справа ў тым, што Малдова — краіна шматнацыянальная, але самі малдаване лічацца этнічнай групай. І калі мы гаворым «малдаване», то кажам пра асобную этнічную групу (румынскую). Гагаузы, рускія, украінцы і балгары ўспрымаюцца як адрозныя ад «малдаван» этнасы. Такая формула ўкаранілася ў грамадскай свядомасці. «А вось тэрмін «бесарабец» можа з'явіцца кансенсусным для ўсіх этнічных і палітычных катэгорый. Нават выкарыстанне паняцця «бесарабская нацыя» будзе ўспрымацца нармальна», — кажуць аматары змены назвы.

У Арменіі таксама даўно прапануюць змяніць назву краіны. З такой ініцыятывай у мінулым годзе выступіў міністр адукацыі і навукі Армен Ашяцян. На думку чыноўніка, дзяржаву варта называць «Рэспубліка Усходняя Арменія». Справа ў тым, што гістарычную Арменію прынята падзяляць на Усходнюю і Заходнюю. Усходняя ўваходзіла ў склад Персіі, а з пачатку XIX стагоддзя стала правінцыяй Расійскай імперыі. На частцы Усходняй Арменіі была створаная спачатку Армянская Рэспубліка, а пазней і Армянская ССР — падмурак цяперашняй Арменіі. Заходняя Арменія цяпер уваходзіць у склад Турцыі.

Раней з падобнай ініцыятывай перайменавання выступалі дэпутаты ў Азербайджане. Яны прапанавалі перайменаваць рэспубліку ў Паўночны Азербайджан, каб нагадаць, што населеныя азербайджанцамі тэрыторыі ўваходзяць і ў склад паўднёвага суседа — Ірана.

Кіраўнік Казахстана Нурсултан Назарбаеў у 2016-м таксама прапанаваў падумаць наконт перайменавання краіны. На яго погляд, краіна можа называцца «Казак Елі» (Краіна Казахаў). Ініцыятыву адразу ж падхапіла асяроддзе лідара, якое пабачыла ў гэтым праяву генія Елбасы. Далучыліся да дыскусіі і блогеры, якім падабалася назва «Казакская Арда». Аднак паколькі сам Назарбаеў да тэмы больш не вяртаўся, праблема перайменавання Казахстана знікла з палітычнай павесткі дня.

Не абышла мода на новыя назвы і Узбекістан. Некато-

рыя ўзбекі мяркуюць, што іх краіна магла б называцца «Залатая Арда». Праўда, далей за акадэмічныя колы дэбаты на гэты конт не выйшлі. Таму яе ўдзельнікі дазваляюць сабе выяўляць самыя беспрэцэдэнтныя геапалітычныя амбіцыі. Аўтар залатаардынскага праекту, Рустамжан Абдулаеў сцвярджае, што Узбекістан, атрымаўшы новую назву, аўтаматычна стане правапераемнікам часткі краін СССР, якія паўсталі на землях Залатой Арды. Сярод краін, на тэрыторыю якіх павінен прэтэндаваць Узбекістан, ён называе Расійскую Федэрацыю, Казахстан, Кіргізію, Таджыкістан і Туркменію.

Напэўна, самыя незвычайныя аргументы за перайменаванне гучаць у Кыргызстане. Прыхільнікі змены назвы краіны лічаць цяперашнюю назву няўдалай, паколькі за мяжой Кыргызстан блытаюць з Курдыстанам. Акрамя таго, постфікс «стан» стварае асацыяцыі з Афганістанам і іншымі краінамі, дзе амаль 40 гадоў пануе палітычны хаос. І якая ж альтэрнатыва Кыргызстану? Альтэрнатыва назва — «Кыргызжэр» («жэр» па-кіргіску — «зямля»). Іншы варыянт новай назвы — Рэспубліка Фергана. Фішка ў тым, што Ферганская вобласць, як лічаць аўтары ідэі, была ядром Какандскага ханства — першай у гісторыі дзяржавы кіргізаў.

Некаторыя расіяне таксама незадаволены назвай «Расійская Федэрацыя». Той жа скандальны Уладзімір Жырыноўскі, які прапанаваў паставіць «палову свету на калені», перайменаваўшы краіну ў Расійскую імперыю.

Напрыканцы варта адзначыць, што тапанімічныя змены — складнік любой дэкаланізацыі. Нездарма практычна ўсе былыя еўрапейскія калоніі пасля абвешчэння незалежнасці намагаліся пазбавіцца каланіяльнай тапанімікі, і гэты працэс не скончыўся дасюль. У гэтым плане дэбаты пра новыя назвы краінаў экс-СССР — рэч цалкам натуральная. З іншага боку, вельмі часта пераход на новую назву краіны падаецца яе насельніцтву як панацэя ад усіх праблемаў.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

Нікі Хэйлі

У амерыканскай прэсе 45-гадовую прадстаўніцу ЗША ў Генасамблеі ААН пачалі разглядаць як аднаго з самых перспектывных кандыдатаў ад рэспубліканцаў на выбарах 2020-га.

Аказалася, што яна пасуе як дэмакратам, так і рэспубліканцам. Будучы ўдзельніцай адміністрацыі Трампа, Хэйлі тым не менш крытыкуе найбольш папулярныя крокі свайго патрона, накіраваныя на забарону візітаў грамадзян шэрагу мусульманскіх краінаў. Паколькі Хэйлі — дачка этнічнага індуса, верніка сікхізму, ёй сімпатызуюць нацыянальныя меншасці. Нарэшце, яна мае практычны досвед як былы губернатар Паўднёвай Караліны.

Самае цікавае, што ўздыму папулярнасці Хэйлі наўпрост спрыяла Масква, дыпламаты якой актыўна атакуюць яе падчас пасяджэнняў Рады бяспекі ААН. У любым выпадку, фігуру Хэйлі пазітыўна ўспрымае амерыканскае грамадства. Паводле CNN, палітык сімпатычная 75 працэнтам электарату рэспубліканцаў і 55 працэнтам выбаршчыкаў дэмакратаў.

Трэба таксама ўзгадаць, што Хэйлі шмат у чым сімвалізуе магчымасці амерыканскай жанчыны, а 2020 год — год выбараў прэзідэнта — таксама пройдзе пад знакам сотай гадавіны надання амерыканкам права голасу. Праўда, незразумела, ці адмовіцца Трамп ад другога тэрміну на карысць Нікі. Пакуль у гэта не вельмі верыцца.

Міхаіл Саакашвілі

Былы прэзідэнт Грузіі, які зараз знаходзіцца ў Нідэрландах, умяшаўся ў рэвалюцыйны працэс у Арменіі.

У прыватнасці, па ходу падзей у Ерэване экс-кіраўнік Адэскай вобласці, выправаджаны за апазіцыйную дзейнасць з Украіны, актыўна раздаваў інструкцыі ўдзельнікам пратэстаў: «Менш слухайце Маскву і будзьце бліжэй да сваіх грамадзянаў, ад гэтага вы толькі выйграеце!» — пісаў, у прыватнасці, Саакашвілі на адрас лідараў пратэстоўцаў. Ён таксама заклікаў лідара апазіцыі Ніколу Пашыняна не давараць элітам, якія звязаныя з Масквой: маўляў, яны не дапусціць правесці радыкальныя рэформы. У выніку Саакашвілі так дастаў Пашыняна, што той публічна абверг сувязі з экс-прэзідэнтам Грузіі.

Між тым, такая цікавасць Саакашвілі да Арменіі выклікала чуткі, што ён плануе паспрабаваць сябе на армянскай палітычнай арэне. Тым больш, што Саакашвілі мае армянскія карані. Яго дзед Міхаіл Саакаў ніколі не хаваў таго, што ён армянін, і змяніў прозвішча, толькі калі стаў рэктарам тбіліскага ВНУ. Ёсць і іншая версія: Саакашвілі намагаецца выкарыстаць армянскія пратэсты ў якасці прыкладу для Украіны, дзе ў яго засталася дастаткова шмат прыхільнікаў.

Даніла Медына Санчэс

Урад прэзідэнта Дамініканскай Рэспублікі заявіў, што адмаўляецца ад дыпламатычнага вызнання Тайваня як незалежнай дзяржавы і лічыць яго часткай КНР.

Рашэнне Санта-Дамінга разглядаюць як вялікую перамогу Пекіна, які намагаецца дыпламатычна ізаляваць Тайвань, куды ў 1949-м збег ад камуністаў гаміньданаўскі ўрад Кітайскай рэспублікі. З таго часу Тайвань лічыць сябе адзінай легальнай кітайскай уладай — у тым ліку са спасылкай на дыпламатычнае прызнанне з боку шэрагу краінаў. На працягу 1980-х гадоў, калі на Тайвані назіраўся эканамічны цуд, слабаразвітыя краіны трэцяга свету пагаджаліся на дыпламатычныя кантакты з Тайбэем. Тое, што такі крок азначаў аўтаматычны разрыв дыпадносін з Пекінам, тады мала каго хвалявала. Аднак цяпер кітайскі дракон набраў моц і бярэ рэванш. У пазамінулым годзе тайванцаў выгналі з Гамбіі, у мінулым — з Панамы, а цяпер і з Дамініканы.

Трэнд вельмі непрыемны для Тайваня ў кантэксце таго, што Вашынгтон апошнім часам пачаў рабіць асцярожныя крокі ў накірунку пашырэння кантактаў з тайванскай адміністрацыяй. Так ці інакш, цяпер на планеце засталася толькі 18 дзяржаў, якія дыпламатычна прызнаюць Тайвань. Чакаецца, што пасля Дамініканы гэты клуб хутка скароціцца. Напэўна, толькі Ватыкан будзе трымацца да апошняга, каб выказаць пратэст супраць пераследу кітайскіх католікаў.

Этналагіня Ніна Абрамчык

Пра невядомую спадчыну дыяспарніцы

Уладзіслаў ГАРБАЦКІ

*Мы арлы маладое сям'і —
Нашы душы агнямі заліты;
Бурай хваляй наперад ідзём,
Рассяваем укруг агняцветы.
Раса (Н. Абрамчык), 1936.*

Патка, пісьменніца, фалькларыстка, «прэзідэнтыха» — усё гэта Ніна Абрамчык, падзабытая прадстаўніца беларускай дыяспары Францыі. Яна ўвесь час заставалася ў ценю мужа, апісвалася, як і бальшыня іншых актыўных дзячак, у святле патрыярхальнай традыцыі, як жонка Міколы Абрамчыка.

Па вайне яна паспрабавала выдаваць газету «Беларуска», з'явіўся адзін нумар, які дасюль немажліва адшукаць ані ў парызскіх фондах (напрыклад, у Нацыянальнай бібліятэцы Францыі), ані ў Скарыўнаўцы. Ёсць падазрэнне, што газета так і засталася ў рукапісным ці друкапісным варыянце.

Па просьбе мужа Ніна не працягнула навуку, пачатую яшчэ ў Вільні (у аграноміі), а засталася побач з ім, каб дапамагаць і падтрымліваць. А пазней, ужо пасля смерці Міколы Абрамчыка, з-за таго, што яна не вярнула архівы, трактвалася негатыўна, як капрызная, свавольная і досыць пыхлівая кабета.

Гартаючы нядаўна французскія часопісы, я зусім нечакана напаткаў артыкулы па-французску, падпісаныя «этналагіняй Нінай Абрамчык» (une ethnologue Nina Abramtchik).

Якраз пра гэтую новую іпастась дзячкі і варта было распавесці, каб адкінуць у бок дыяспарныя спрэчкі, крыўды і натуральную людскую неідэальнасць. Тым больш, што мала ў нашай гісторыі даследнікаў, якія працавалі ў французскай мове. Ніна Абрамчык — адна з тых рэдкіх франкамоўных беларусак. Да ўсяго, перыяд яе жыцця пасля смерці мужа ў 1970-м да ўласнай смерці ў 2004 годзе застаецца досыць цьмяным. Вядома, што яна доўгі час

Цікава, што дыяспарніца ў артыкулах падае дзве версіі назвы Беларусі — B larus i Bi lorussie. У 1990-х гадах, калі Беларусь набыла незалежнасць, такая вольніца ў французскай мове дазвалялася, але потым у ёй зноў усталяваўся аднабаковы расіяцэнтрычны варыянт Bi lorussie

Сям'я Абрамчыкаў

Ніна і Мікола Абрамчыкі

Жонка Наўмовіча, жонка Абрамчыка, Рыдлейскі. 1950 год

працавала ў парызскім Музеі чалавека. Цяга да навукі і праца ў такім месцы, няма сумневаў, паспрыялі навуковай дзейнасці дыяспарніцы.

У канцы 1990-х гадоў у французскіх навуковых часопісах («Eurasie», «Ethnozootechnie») з'яўляюцца артыкулы этналагіні Ніны Абрамчык. На яе даследаванні жаночай традыцыйнай культуры спасылаюцца квебекскія даследчыцы (Pauline Greenhill і Diane Tye, 1997 год).

У часопісе «Eurasie» Ніна Абрамчык надрукавала тры грунтоўныя артыкулы, прысвечаныя розным аспектам традыцыйнай культуры беларусаў. У нумары за 1995 год супрацоўніца Музея чалавека апублікавала даследаванне «Le lin chez les Bi lorussiens, un exemple de sacralit  locale» (Лён у беларускай культуры, прыклад мясцовай сакральнасці).

У 1999 годзе Ніна Абрамчык апублікавала падобныя фальклорныя апісанні і аналіз, што датычыць месца і значэння каня ў традыцыйнай культуры беларусаў: «Le cheval en Bi lorussie. Contes et embl mes» (Конь у беларускай культуры. Казкі і сімвалы). Праўда, артыкул з'явіўся ў калектыўным зборніку, што быў прысвечаны вобразу і месцу каня ў еўрапейскай культуры.

У 2000 годзе даследчыца напісала артыкул пра гісторыю і значэнні колераў у беларускай культуры «Couleurs de Bi lorussie (Belarus)» (Колеры Беларусі).

У 1998 годзе ў выніку канферэнцыі, як вынікае з прадмовы да часопіса «Ethnozootechnie», спадарыня Ніна апублікавала артыкул «Курка і яйка ў беларускай народнай культуры» (La poule et l'oeuf en Bi lorussie). Яна пераклала беларускія казкі, вершы, прымаўкі, у якіх закранаецца тэма куркі і яйка. Аўтарка цікава падала абразы з ужыткам слова «курыца»: «мокрая курыца», «яшчэ не знеслася, а ўжо квохча» і падобнае, пазначаючы, што яны існуюць у традыцыйнай культуры толькі ў дачыненні да кабетаў. Акрамя

казак і прымавак яна апісала харчовыя традыцыі беларусаў і спецыфіку ўжывання курыцы і яек. Цікава, што ў даследаванні Ніны Абрамчык выразна прысутнічае гендарная прызма: і ў аналізе стэрэатыпаў, абразаў, звязаных з курыцай у бок чалавека (кабеты перадусім), і ў апісанні культуры дагляду за птушкамі. Як заўважае этналагіня, у апісанні звычайнага падзелу курыцы за сялянскім сталом адбываецца патрыярхальная традыцыя: шыя, галава, грудка аддавалася гаспадару, крылы — дочкам, бо ім усё адно «адлятаць з сямейнага гнязда», кумпячкі — сынам, ім трэба хадзіць-працаваць, азаддзе — гаспадыні, бо «ёй усё адно дома сядзець». І такі на першы погляд анекдатычны падзел, насамрэч, часта сустракаецца ў Беларусі (нават у гарадскіх беларусаў) і па сёння.

Важна пазначыць цікавыя заўвагі даследчыцы што да велікодных, пераважна паганскага паходжання, традыцыяў, звязаных з яйкамі. Акрамя класіфікацыі яек (скрабанка, пісанка, крашанка), яна апісвае народныя сродкі фарбавання велікодных яек: брунатны і руды колер яек ад шалупіння цыбулі, зялёны колер ад бярозавага лісця, чырвоны колер ад парання яек у бураках, фіялетава-сіні ад чарнічніку, жоўты колер ад нагаткоў і гэтак далей.

Цікава, што дыяспарніца ў артыкулах падае дзве версіі назвы Беларусі — B larus i Bi lorussie. У 1990-х гадах, калі Беларусь набыла незалежнасць, такая вольніца ў французскай мове дазвалялася, але потым у ёй зноў усталяваўся аднабаковы расіяцэнтрычны варыянт Bi lorussie. Што да прыметніка «беларускі», то ў Ніны Абрамчык паўсюль захоўваецца дыяспарны змагарскі варыянт bi lorussien, а не расіяцэнтрычны bi lorusse. Цяперашнія беларусы Францыі пераважна пішуць па-акадэміцку, адмовіўшыся ад прынычывасці: bi lorusse i Bi lorussie. А вось Ніна Абрамчык яшчэ памятала змаганне за саманазву, якое вялі яе муж і Леў Гарошка.

Амаль выпадковае адкрыццё этналагічнай дзейнасці Ніны Абрамчык — чарговы напамін пра тое, што мы слаба ведаем сваю культуру, не цэнім дыяспару, якая будавала масткі з іншымі культурамі, мовамі і спадзявалася пра масты з радзімай. Мажліва, такая адкрыццё тэкстаў дыяспарнікаў — гэта і ёсць тыя масты, пра якія яны марылі. Спадзяюся, што ў архівах па-французску нас яшчэ чакаюць цікавыя адкрыцці беларускі.

І, безумоўна, адкрыццё франкамоўнай Ніны Абрамчык — гэта пасланне ўсім беларусам, якія вандруюць і наведваюць Парыж: іншым разам, калі вы апыняцеся на могілках Пер-Ляшэз у пошуках могілак Джыма Морысана, Эдыт Піяф, Калетці Пруста, завітайце, калі ласка, яшчэ і на могілкі нашай слынай суайчынніцы.

Габрэй? Узбек? Беларус?

Аляксей ХАДЫКА

Ёсць на Смаленшчыне старажытны беларускі горад Веліж. Зараз — расійскі, бо ўваходзіць (капрызы гістарычнага лёсу і вынікі камуністычнага панавання 1920-х гадоў) у склад Расійскай Федэрацыі. Насуперак таму, што агульнаімперскі перапіс 1897 года зафіксаваў: у Веліжы 12 193 жыхароў, з якіх габрэйў — 5 984, беларусаў — 5 809, вялікаросаў — 283. Як і па ўсёй Смаленшчыне (за выключэннем мястэчак, дзе прысутнічала вялікая доля габрэйства) — дамінавалі беларусы.

25 сакавіка 1918 горад Веліж абвешчаўся часткай Беларускай Народнай Рэспублікі. А 1 студзеня 1919 года ён увайшоў — на пару тыдняў — у склад Беларускай ССР. Аднак 16 студзеня 1919 года бальшавікі далучылі Смаленшчыну да складу РСФСР.

Ці выпадкова дзеячы культуры, навукі, палітыкі, мастацтва, што выйшлі родам з Веліжа — выключна беларусы і габрэі? Прыгадаем: Андрэй Бембель — выдатны беларускі скульптар, Майсей Бераў — беларускі кінадакументаліст, Юрка Віцьбіч — беларускі грамадскі дзеяч, па вайне на эміграцыі, бліскучы пісьменнік і публіцыст, Антон Дубіна — дзяржаўны дзеяч БССР, Канстанцін Забароўскі — танкіст, Герой Савецкага Саюза, Міхаіл Керзін — беларускі скульптар (настаўнік Заіра Азгура, Аляксея Глебава, Андрэя Бембеля, Сяргея Селіханова, Анатоля Анікейчыка). І шмат іншых. Цэлае сузор'е!

Яно не будзе поўнае без яшчэ аднаго чалавека, чый жыццёвы шлях у гады сталасці прайшоў далёка ад радзімы.

Знаёмцеся: Макс Захаравіч Пенсон (1893–1959), савецкі габрэйскі фотамастак. Праўда, сам (як прыгадвае яго дачка Дзіна і сыны) ён называўся «сынам беларускага рамесніка». Пэўна, маем справу з культурна-сацыялагічным вызначэннем, адбіткам асаблівасці родных мясцін.

Пенсон нечакана «вынырнуў» з нябыту 20 гадоў таму — у лістападзе 1997 і сакавіку 1998 года — выставай у Парыжы ў Луўры (галерэя «Чорны квадрат» — *Centre Noir*) і вялікім артыкулам у «The New York Times» Сцівена Кінзера. За год перад тым швейцарскае выдавецтва надрукавала намаганьнямі гісторыка мастацтваў Эрыкі Білетэр альбом выбраных здымкаў майстра: «*Usbekistan: Dokumentarphotographie 1925–1945 von Max Penson*». А на выставе ў Парыжы на працы Пенсона звярнуў увагу патрыярх сусветнага фотамастацтва Анры Карцье-Брэсон. Па 1998 годзе

цэлай чарадой прайшоў шэраг экспазіцый — у Цэнтры мастацтваў у Маскве (2000), Музеі фатаграфіі ў Сунсвале (Швецыя, 2001), у Маскоўскім Доме Фатаграфіі (2003), на Міжнародным фотаконкурсе ў Рыме (2003), у Штаб-кватэры ААН (2004), Ташкенцкім доме фатаграфіі (2005), Gilbert Collection у Лондане (2007).

Нарэшце, у Ташкенце, дзе Пенсон правёў асноўную частку жыцця (да смерці, ці, па іншай версіі, самагубства ў 1959 годзе) у 2013 годзе ў галерэі «ART and FACT» адчынілася пастаянная экспазіцыя твораў майстра. Паўстаў спецыяльны сайт — www.maxpenson.com — з раздзеламі бібліяграфіі, біяграфічнымі звесткамі, вялікім алічбавым архівам здымкаў.

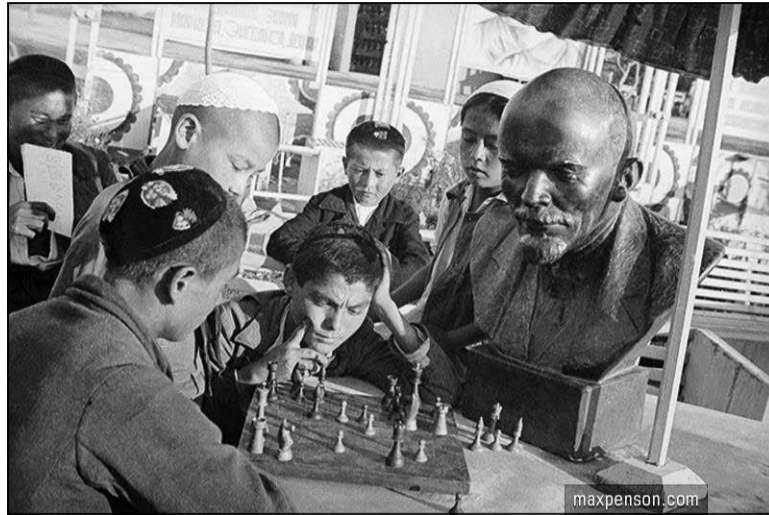
А ў Беларусі, на гістарычнай радзіме фатографа, яго імя застаецца невядомым.

Макс Пенсон нарадзіўся ў сям'і пераплётчыка веліжскай друкарні (нават у невялікім гарадку існаваў кнігадрук). Хлопец рана пачаў цікавіцца мастацтвам, хаця нават пісьменства спачатку спасцігаў самавукам. Затым адвучыўся ў 1907–1911 гадах у Веліжскім гарадскім вучылішчы (туды яго ўладкаваў бацька, які працаваў пры ўстанове ў пераплётнай майстэрні) ды накіраваўся на Палтаўшчыну, у Міргарад. Але ў мясцовай мастацка-керамічнай школе правёў толькі паўгода: нестала сродкаў на навучанне. Перабраўся ў Вільню: там, у мастацка-прамысловай школе Льва Антакольскага, давалі стыпендыю. У віленскай школе займаўся па 1915 год, і, па версіі сына Мірона, у гэты час выпадкова сустрэўся з Маркам Шагалам. Але пачалася Сусветная вайна, эвакуацыя прыфрантавых раёнаў, выбухнулі габрэйскія пагромы. У выніку Макс з'ехаў — туды, дзе, як ён спадзяваўся, навала антысемітызму і вайна ніколі не заспеюць. Паехаў далёка — у правінцыйны Канданд ва Узбекістане.

Мелася адукацыя і жаданне працаваць: Пенсон уладкаваўся рахункаводам і паралельна выкладаў маляванне ў мясцовай школе. У 1921 годзе ён атрымаў першую ўзнагароду: граматы «За ўнёсак у развіццё адукацыі» і падарунак — фотаапарат.

З таго часу ў Пенсона, як жартуюць фатографы, не праходзіла «ні дня без негатыву». Ён фатаграфавалі сваёй простагай «Leica» апантана, аддаючы ўсе грошы на фотаматэрыялы. І не дзіва, што, пераведзены ў 1923 годзе ў Ташкент, ён ужо праз два гады зрабіўся карэспандэнтам першага буйнейшага савецкага фотаагенцтва «Руссфото», а ў 1926 годзе — фотакорам «Правды Востока», галоўны савецкай газеты азіяцкіх рэспублік.

Мастацкая адукацыя і выдатнае веданне сусветнай культуры спадчыны зрабілі сваю справу: Пенсон бездакорна валодаў кампазіцыяй, светлаценню, адчуваў рытм і малюнак лініі, выразнасць вобраза. Фатаграфавалі імгненна, адчуўшы адпаведны момант. Зразумела, адбіраў лепшае з мноства фо-

таадбіткаў. І пры гэтым у яго творах праяўлялася, ажывала брутальная выразнасць сучаснага канструктывізму. Нездарма яго параўноўвалі з лідарамі савецкага фотамастацтва адпаведнага канструктывісцкага кірунку — Лісіцкім і Родчанкам. Вядучы спецыяліст Расіі па гісторыі фотамастацтва Вольга Свіблага, якая ў апошнія два дзесяцігоддзі арганізавала некалькі выстаў Пенсона і мае калекцыю яго твораў у сваім Мультымедыя Арт Музеі ў Маскве, ставіць яго, як мастака, нават вышэй за Аляксандра Родчанку. А адкрыццё яго архіва называе апошняй знаходкай такога кшталту ў ўзроўню ў свеце. Аўтар швейцарскай манаграфіі пра Пенсона Эрыка Белетэр, у сваю чаргу, параўноўвае свайго героя з ці не найлепшым сучасным фотажурналістам — бразільцам Себасцьянам Сальгаду.

З 1920-х гадоў працы Пенсона пачалі друкаваць агульнасаюзныя выданні — «Огонёк», «СССР на стройке» (адзі з нумароў быў цалкам праілюстраваны работамі Макса). У 1936 годзе ён атрымаў трэцюю прэмію на

фотаконкурсе газеты «Правда». А ў 1937-м адбыўся трыумф: на Сусветным фотабіенале ў Парыжы работа Пенсона «Узбекская мадонна» рашэннем журы была ўганараваная галоўным прызам, залатым медалём.

Сын Макса Мірон (у 1999 годзе з'ехаў у Нью-Ёрк), таксама фатограф, як і шмат хто з крытыкаў, адзначаў, што на працы Макса Пенсона адбіліся рэдакцыйныя заданні і цензура. Багата работ паўставала на заводах, у школах, у калгасах, на будоўлях. У тым ліку вялікага Ферганскага канала, уручную ўзведзенага за лічаныя гады. Таму майстар увайшоў у гісторыю як летапісец пераўтварэння Узбекістана на сучасны лад. Але творчасць Пенсона вызначалі таксама высокі мастацкі густ і аллюзі класічнага мастацтва (адну работу нават параўналі за светлавыя эфекты з творамі Леанарда да Вінчы), і ўвага да чалавека — настраў, пачуццяў, шчырых перажыванняў. Узбекская мадонна — шчаслівая жанчына новага часу (акцёрка Маргіланскага тэатра Юлдузхон была сфатаграфаваная Пенсонам выпадкова ў час

антракту ў парку за тэатрам), якая корміць дзіця. А ў той жа час паўставалі яшчэ фотаздымкі жанчын у паранджах на вуліцах «традыцыйнага» Узбекістана! Менавіта гэты кантраст, пераход і натуральнасць перададзеных пачуццяў так уразілі еўрапейцаў у работах Пенсона на выставе ў Парыжы.

Што тычыцца фотаздымкаў будоўляў, то праца Макса на Ферганскім канале не прайшла марна. Там у 1940 годзе Пенсон пазнаёміўся з Сяргеем Эйзенштэйнам, які прыехаў здымаць фільм пра ўзвядзенне канала. І за кіпучую энергію назваў Макса «ўсюдысімным Пенсонам».

У 1944 годзе прайшла першая персанальная — і апошняя пры жыцці — фотавыстава Пенсона ў Саюзе мастакоў УзССР.

Надышоў 1949 год, а з ім тое, чаго Пенсон ніколі не чакаў на Савецкім Усходзе. Хваля барацьбы з касмапалітызмам — і з «сіянізмам» — дакацілася да Ташкента. Макс быў яе першай ахвярай: яго зволілі з агенцтва, газеты, а затым НКУС увогуле забараніў яму займацца фотасправай.

Дзеці прыгадвалі: 56-гадовы, абсалютна здаровы і поўны творчай энергіі бацька, якога не бралі на працу нават у правінцыйных газеткі, змушана зачыніўся ў хаце. Паліў здымкі рэпрэсаваных мадэляў. І займаўся дзіўнай справай — на некаторых партрэтах сціраў вочы і маляваў іх нанова. Можна, хацеў, каб людзі больш спагадліва глядзелі на свет.

Праз 10 гадоў, у 1959 годзе, памёр (ці засліўся), усімі забыты.

У 1966 годзе, падчас разбуральнага землятрусу ў Ташкенце, яго архіў, — каля 40 тысяч здымкаў і негатываў, — апынуўся пад развалінамі дома. На шчасце, быў выратаваны дзецьмі, двума сынамі-фатографамі, а найперш дачкой, фатографам і супрацоўніцай «Узбекфільма» Дзінай разам з яе мужам, кінадакументалістам і літаратарам Файзулою Хаджаевым. Шмат гадоў пасля таго Дзіна ажыццяўляла тытанічную працу — прыводзіла архіў да ладу, чысціла негатывы, рабіла адбіткі з кожнага. Нарэшце ў сярэдзіне 1990-х гадоў у Ташкент завіталі госці са Швейцарыі, якія шукалі след пераможцы Парыжскага фотабіенале 1937 года. А потым прыехала Вольга Свіблага з Масквы.

З гэтага моманту пачалося трыумфальнае вяртанне Пенсона. Большая частка арыгіналаў Пенсона — у Ташкенце (каля 30 тысяч). Частка — у Нью-Ёрку (8,5 тысяч), няшмат — у Маскве.

Спачатку спадчыннікі скардзіліся: у Ізраілі яго не прызнаюць, мала раскрываў габрэйскую тэму (што абвргаюць выдатныя здымкі, хоць бы «Бухарскія габрэі»), для рускіх ён чужы, і ўзбекам як бы не свой. Зараз пытанне так не стаіць. Пытанне стаіць, чаму яго не ведаюць у Беларусі? Яго, каторы называў сабе «сынам беларускага рамесніка». Ды так упэўнена, што нават у «New York Times» зазначылі: Пенсон нарадзіўся ў невялікім беларускім мястэчку Веліжы.

Як пенапласт і тынк з'ядаюць мастацтва

Арыя ГАТАЛЬСКАЯ

Калі ў іншых краінах, часам зусім небагатых і не самых «духоўных», мастацкімі каштоўнасцямі абвешчаюцца нават сучасныя графіці, Беларусь трапляе ў ганебны герастратаў шэраг. У краіне планамерна знішчаюцца аб'екты мастацкай спадчыны, у прыватнасці, манументальнага мастацтва.

Нелагічна, здавалася б: гіпсавы Ленін, мастацкая вартасць якога блізіцца да нуля, паднаўляецца ледзь не штогод, а побач вартая мазаіка ці пано ў тэхніцы сграфіта ідуць пад уцяпляльнік і раствор.

Гомель да нядаўняга часу «славіўся» толькі адным заўважным знішчэннем. Недзе на пачатку двухтысячных на сцяне Дома быту па вуліцы Інтэрнацыянальнай пад тынк пайшло вялікае пано. Унікальнае нават, з чым згаджаецца і кіраўніцтва «Трыкатажгандаль», сённяшні ўласнік той часткі будынку, на якім была мазаіка: нейкі рэдкі камень быў прывезены аж з Уралу. Гамельчукі памятаюць, што ўраўнаважаны шараваты каларыт работы асвятлялі зырккія ўкрапленні каменчыкаў ультрамарынавага колеру. Што за пароды каменя былі выкарыстаны ў пано — ужо таямніца: недзе ў пакрычастыя дзевяностыя праектная дакументацыя на ўвесь комплекс быццам бы была згублена, і ўласнік асноўнай часткі былога Дома быту УП «Элегантны дом» пры мінулым рамонтце мусіў карыстацца паперамі на тыпавы праект, які не адлюстроўваў усіх асаблівасцяў гомельскага будынка.

Гэты маштабны акт вандалізму можна б было палічыць прыватным выпадкам, казусам. Але шэраг знішчэнняў працягваецца. Некалькі гадоў таму былі будынак пошты на вуліцы Пятруса Броўкі, 11 быў перададзены сістэме крамаў «Еўраопт». Пано-сграфіта (некалькі тоўстых слаёў каляровай тынкоўкі, якія паслойна зчышчаюцца, прадрапваюцца, утвараючы малюнак) тут жа было зраўнанае са сцяной.

А цягам гэтага года на Рэчыцкім праспекце на тарцах пяціпавярховікаў на адмежку ад

адміністрацыі Савецкага раёна да вуліцы Жукава зніклі мазаікі савецкай тэматыкі. Чым былі благія дзеці, што падскоквалі пад «пустывсегдабудетсолнцем» — загадка. Цяпер там шуба ўцяпляльніку і тынку.

Шэраг доўжыцца. На Рэчыцкім пад пагрозай яшчэ адзін аб'ект — і невядома колькі яшчэ па горадзе. Уцяпляльнік з'ядае мастацтва! Ледзь не штотыдзень чутна пра новыя страты. Інтэрнэт паведамляе, што знікла пано на медыцынскім каледжы на вуліцы Кірава, скульптуры савецкага перыяду

пано была б прадказальная. Можна было б падумаць, што ад мазаікі пастараліся пазбавіцца. Аднак, кажучы, так вырашыла кампетэнтная камісія на чале з навуковым кіраўніком па гісторыка-культурнай спадчыне Якавам Генчанком. Гарадскі аддзел архітэктуры выказвае шкадаванне, што мазаіка была прызнаная нерэстаўравальнай: паводле пратаколаў (якія таксама не захаваліся), страты склалі да 30%. І камень рэдкі, і Урал далёка. Жыхары горада такіх маштабных страт не пацвярджаюць. Аднак у выніку колькі б ні захавалася ад манументальнага твора — усё пад шубай уцяпляльніку і тынку ў стылі «еўрарамонт санвузла».

Зараз асноўны будынак былога Дома быту ператвараецца ў шматфункцыянальны гандлёва-сэрвісна-забаўляльны комплекс. У інтэрнэце былі выкладзены праекты ад «Гомельжылпраекта», на якіх на месцы замураванай мазаікі красаўся... шырокі ганак з пластыкавымі дзвярыма.

Як сцвярджаюць уласнікі і асноўнага будынка, і яго часткі з пахаванай мазаікай, ад гэтага праекта ўжо адмовіліся. Не з-за пано. Праект з ламаанай лініяй ашклення і іншымі складанасцямі аказаўся дарагі. Зараз будынак змяняецца паводле праекту «Гіпрагандлю», які ў адкрытых крыніцах пабачыць не ўдалося. Начальнік тэхнічнага аддзела ААТ «Трыкатажгандаль» Канстанцін Хафізулін кажа, што рамонтныя работы не закрануць іх частку будынку, а тым больш не разбураць частку сцяны з пано: «Гэта ў «Элегантнага дома» рамонт, перапланіроўка, дэмантаж вітражоў. У нас пакуль усё застаецца як ёсць».

Так, яшчэ вітражы. У Доме быту няблага захаваліся некалькі сапраўдных вітражоў сямідзясятых гадоў. Імя іх аўтара, як і аўтара мазаікі, даведацца пакуль не ўдалося. Аказваецца, мы не маем сістэмнай дакументацыі, каталагізацыі такіх аб'ектаў. Аднак у гарадскім аддзеле архітэктуры паабяцалі паспрабаваць высветліць мастакоў, гады стварэння, назву.

Адмаўленне мастацтва, якое магло б быць вартай часткай не толькі культурнага жыцця беларусаў, але і часткай той няўлоўнай нацыянальнай ідэі, якую так доўга ніхто не можа ўцямна сфармуляваць. Напісаны дзясяткі падручнікаў па ідэалогіі, а каго ні спытай, у чым жа яна — няма акрэсленага адказу. Затое ўласнік мае над аб'ектам малаабмежаваныя правы. Гэта ў іншых, недзе далёка, нельга і крануць аб'ект мастацкай вартасці, памянць, напрыклад, рамы ці дзверы. Ці проста зафарбаваць вядомую мазаіку, будзь яна хоць у цябе на прыватным двары. А ў нас, выходзіць, можна пахаваць цэлы твор мастацтва, атрымаўшы патрэбную паперку «некаштоўнае, нецікавае».

У нас можна пахаваць цэлы твор мастацтва, атрымаўшы паперку «некаштоўнае, нецікавае»

ля навучальных устаноў, роспісы сцен...

Што гэта? Самадурства ўласнікаў, папушчальніцтва кампетэнтных арганізацый? Пытанні ў шмат, не на адзін артыкул, трэба разбірацца. Тым больш, што аддзелы архітэктуры горада не адмаўляюцца ад размовы. Для пачатку ж хопіць і аднаго аб'екта, нешчаслівай мазаікі з Дома быту на Інтэрнацыянальнай, так званых «Ткачых», як яе часцей за ўсё называлі.

Гадоў 12 таму гэта пано камісія прызнала нязначным для беларускага мастацтва і не вартым захавання. Захаваць было вырашана практычна аварыйны будынак, адчайна халодны і мокры нават пасля пахавання мазаікі пад пенапласт і цэмент, ды яшчэ захавалі елкі ля будынку: прыродаахова адстаяла. Праўда, праз нейкі час і елкі былі ссечаныя, як і па ўсім Гомелі: ля Вечнага агню, ля аблвыканкама. Дрэвы ўжо не адпавядалі будаўнічым нормам, давалі цені і вільгаць. На іх месца былі высаджаныя, канечне, прывілеяваныя цяпер (чаму б гэта?) туі.

Кіраўніцтва «Трыкатажгандлю», якое месціцца ў сталіцы, пра гомельскі будынак ведае. Нават выказваюць шкадаванні. Аб тым, што мастацкай каштоўнасці «Ткачыхі» не мелі, не кажучы, хоць зацікаўленасць у зняцці з балансу праблемнага

Новы Час
падпісны індэкс
63279
Падпішыся сам і падпішы бацькоў!

Новы Час
ПАДТРЫМАЙ "НОВЫ ЧАС" — НАБУДЬ ГАЗЕТУ Ў ШАПІКУ!

Новы Час

Агульнапалітычная штотыднёвая газета
novychas.by

Выдаецца з сакавіка 2002 г. (с) Новы Час
Галоўны рэдактар **Колб Аксана Мікалаеўна**
Намеснік рэдактара **Пульша Сяргей Пятровіч**
Стыль-рэдактар **Пяроўская Святлана Віктараўна**

ЗАРЭГІСТРАВАНА Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНАВАЛЬНІК Мінская гарадская арганізацыя ГА ТБМ імя Ф.Скарыны.
Адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13.
Тэл. (+375 17) 263 85 11.

ВЫДАВЕЦ Выдавецкае ўнітарнае прадпрыемства «Час навінаў». Пасведчанне ад 25.04.2014 г.

АДРАС РЕДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА
220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1–1234.
Тэл. +375 17268-52-81; +375 29 625-57-51.
novychas@gmail.com; novychas.by
Падпісны індэкс 63279

НАДРУКАВАНА ў друкарні ТАА «Ролл-Прынт», г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.
ЛП №02330/484 ад 16.02.2018. Замова №126

Падпісана да друку 11.05.2018. 8.00.
Наклад 2500 асобнікаў. Аб'ём 3 друк.
аркушы. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы пазіцыі аўтараў. Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час» абавязковая. Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе мастацкія творы. Чытацкая пошта публікуецца паводле рэдакцыйных меркаванняў.